

T.C
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

BOŞANMIŞ VE BOŞANMAMIŞ AİLEYE SAHİP
ERGENLERİN AKRAN İLİŞKİLERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇAĞRI TİMUR

İstanbul

Haziran,2019

T.C
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

BOŞANMIŞ VE BOŞANMAMIŞ AİLEYE SAHİP ERGENLERİN
AKRAN İLİŞKİLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇAĞRI TİMUR

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi BESRA TAŞ

İstanbul

Haziran,2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Besra TAŞ

Üye Dr. Öğr. Üyesi Turgay ŞİRİN

Üye Doç. Dr. Durmuş ÜMMET

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ömer ÇAHA
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerin Akran İlişkilerinin Karşılaştırması” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Ad Soyad

Çağrı TİMUR

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın her aşamasında bana olan desteği, ilgisi ve katkılarından ötürü, sevgili danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Besra TAŞ' a öncelikli olarak teşekkür etmek istiyorum.

Araştırma sürecinde destekçim olan babam Memet TİMUR, annem Sevinç TİMUR, abim Çağatay TİMUR ve değerli amcam Erdem TİMUR'a teşekkür ederim. Çalışma sürecinde emek harcayan ile yanımda olan dostlarım Buse ASTAM ve Ayça ALKAYA teşekkür ederim.

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık mesleğini örnek öğretmen olarak sergileyerek aşıl原因, sevdiren, meslek seçimimde destekçim olan örnek aldığım öğretmenim Hamdiye SERTER'e teşekkür ederim.

ÖZET

BOŞANMIŞ VE BOŞANMAMIŞ AİLEYE SAHİP ERGENLERİN AKRAN İLİŞKİLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

ÇAĞRI TİMUR

Yüksek Lisans Tezi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Besra TAŞ

Nisan - 2019 77 Sayfa

Ebeveynlerinin boşanması ile akran ilişkileri ve sapan akranlarla ilişkileri ergenlerin suç kabul edilen davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma İstanbul ilinde 5 devlet okulunda öğrenim gören 146 kız, 154 erkek olan toplam 300 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların akran ilişkilerine ilişkin veriler Akran İlişkileri Ölçeği, sapan akranlarla ilişkileri ergenlerin suç kabul edilen davranışlarına ilişkin veriler Akran Sapması Ölçeği ve kişisel özelliklerine ilişkin veriler araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma sorularına cevap aramak için tek yönlü varyans analizi, korelasyon katsayıları, çoklu regresyon analizi ve T testi analizleri kullanılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre ergenlerin akran sapması davranışı güven ve özdeşim ile pozitif ilişkilidir. Akran ilişkilerinde güven ve özdeşim arttıkça akran sapma davranışında artmaktadır. Akran sapma davranışı ile kendini açma ve sadakat negatif ilişkilidir. Buna göre kendini açma ve sadakat arttıkça sapma davranışı düşmektedir. Son olarak akran sapma davranışı ve ebeveynlerin boşanmış olması pozitif ilişkilidir. Buna göre anne babası boşanmış ergenlerin akran sapma davranışı göstermeleri boşanmamışlara göre daha yükselmektedir.

Anahtar Kelimeler: Boşanma, Akran İlişkileri, Akran Sapması

ABSTRACT

A COMPARATIVE STUDY BETWEEN PEER RELATIONS OF ADOLESCENTS WHOM HAVE DIVORCED AND NON- DIVORCED PARENTS.

ÇAĞRITİMUR

Master, Guidance and Psychological Counseling

Thesis Advisor: Dr. Lecturer Besra TAŞ

April – 2019 77 Pages

This study aims to investigate the relationship between the peer relations, peer deviations and offensive behaviours of adolescents with divorced parents.

Research was conducted within an Istanbul province comprising of 146 girls and 154 boys totalling 300 high school students still in education within five state schools.

The data related to peer relationships of the participants was obtained using the Peer Relationship Scale, the data related to the offensive behaviours of the adolescent participants and peer deviation was obtained using the Peer Deviation Scale and the data related to their personal information was obtained by the Personal Information Form which was prepared by the Researcher. One-way analysis of variance, correlation coefficients, multiple regression analysis and T test analyzes were used to find answers to the research questions.

According to the results of the study, there is a positive correlation between the peer deviation of adolescents and their levels of confidence and personal identification. In peer relations there is a direct correlation between the increase of personal identification and confidence and the increase of peer deviations. There is a negative correlation between the peer deviation and self-disclosure and loyalty. Accordingly, when the self-disclosure and loyalty increase the deviant behaviours decline. Finally, the peer deviation behaviour and the divorce of their parents are positively correlated. According to this, the peer-divergent behaviours of adolescents whose parents divorced are higher than non-divorced adolescents.

Keywords: Divorce, Peer Relationships, Peer Deviation

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu.....	1
1.2.Araştırmanın Amacı.....	3
1.3.Araştırmanın Önemi.....	3
1.4.Varsayımlar	4
1.5.Sınırlılıklar.....	4
1.6.Tanımlar	4

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1.Boşanma	7
2.1.1.Boşanmanın Tanımı	7
2.1.2.Boşanmanın Nedenleri	8
2.1.3.Türkiye'de Boşanma	10
2.1.4.Boşanmanın Yetişkinler Üzerindeki Etkileri.....	11

2.1.5. Boşanmanın Ergenler Üzerindeki Etkileri.....	13
2.1.6.Boşanma Sonrası Çocuğun Gösterdiği Tepkiler.....	18
2.2.Aile.....	19
2.2.1.Ailenin Tanımı	19
2.2.2.Ailenin Önemi ve Fonksiyonları.....	20
2.3.Ergenlik	22
2.3.1.Ergenlik Dönemi Tanımı	22
2.3.2.Ergenlik Döneminde Aile İlişkileri.....	23
2.3.4.Babasız Ergenlik Dönemi	24
2.3.5.Ergenlik Döneminde Ebeveyn Boşanması	25
2.4.Akran İlişkileri.....	27
2.4.1.Akran tanımı	27
2.5.Akran Sapması.....	30
2.5.1.Ergenlik Dönemi Suç İşleme Eğilimi.....	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	32
3.1 Araştırmanın Modeli	32
3.2 Araştırma Grubu	32
3.3 Veri Toplama Araçları	32
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu	32
3.3.2Akran İlişkileri Ölçeği.....	33
3.3.3.Akran Sapması Ölçeği.....	33
3.4.Ver Toplama İşlemi	34
3.5.Verilerin analizi	34

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR	36
4.1.Ergenlerin Genel olarak Akran İlişkileriDüzeyi Ve Akran Sapması Düzeylerine Yönelik Bulgular	36
4.2.Genel olarak ergenlerin boşanma durumuna göre akranilişkileri düzeyi ve akran sapması düzeylerine ilişkin bulgular.....	37
4.3.Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeyi ve akran sapması düzeylerinin cinsiyete göre incelenmesine ilişkin bulgular	37
4.4.Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin yaşa göre incelenmesine ilişkin bulgular.....	38
4.5.Genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin yaşa göre incelenmesine ilişkin bulgular.....	39
4.6.Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin kardeş sayısına göre incelenmesine ilişkin bulgular	40
4.7.Genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin kardeş sayısına göre incelenmesine ilişkin bulgular	41
4.8.Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin anne eğitim durumuna göre incelenmesine ilişkin bulgular	42
4.9.Genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin anne eğitim durumuna göre incelenmesine ilişkin bulgular	42
4.10.Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin baba eğitim durumuna göre incelenmesine ilişkin bulgular	43
4.11.Genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin baba eğitim durumuna göre incelenmesine ilişkin bulgular	44
4.12.Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri yetiştirildiği eğitim stiline göre incelenmesine ilişkin bulgular	45
4.13.Genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin yetiştirildiği eğitim stiline göre incelenmesine ilişkin bulgular	46
4.14.Ergenlerin Akran Sapması Düzeylerinin Yordayıcılarına İlişkin Bulgular	47

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM 50

SONUÇ ve ÖNERİLER.....55

KAYNAKÇA..... Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ÖZGEÇMİŞ.....66

TABLolar LİSTESİ

TABLO 1.EVLİLİK SÜRESİNE GÖRE BOŞANMALAR, 2017, 2018	10
TABLO 2.DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN BETİMSSEL İSTATİKLER.....	36
TABLO 3.ANNE BABASI BOŞANMAMIŞ ERGENLERİN AKRAN İLİŞKİLERİ DÜZEYİ T TESTİ SONUÇLARI	37
TABLO 4.ANNE BABASI BOŞANMIŞ VE BOŞANMAMIŞ ERGENLERİN AKRAN SAPMA DÜZEYİ T TESTİ SONUÇLARI	37
TABLO 5.GENEL OLARAK ERGENLERİN AKRAN İLİŞKİLERİ DÜZEYİVEAKRAN SAPMA DÜZEYİ T TESTİ SONUÇLARI.....	38
TABLO 6.GENEL OLARAK ERGENLERİN AKRAN İLİŞKİLERİ DÜZEYLERİNİN YAŞA GÖRE DAĞILIMLARI	38
TABLO 7.GENEL OLARAK ERGENLERİN YAŞA GÖRE AKRAN İLİŞKİLERİ DÜZEYLERİNE İLİŞKİN VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	39
TABLO 8.GENEL OLARAK ERGENLERİN AKRANSAPMASIDÜZEYLERİNİN YAŞA GÖRE DAĞILIMLARI.....	39
TABLO 9.GENEL OLARAK ERGENLERİN YAŞA GÖRE AKRAN SAPMA DÜZEYLERİ İÇİN VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	39
TABLO 10.GENEL OLARAK ERGENLERİN AKRAN İLİŞKİLERİ DÜZEYLERİNİN KARDEŞ SAYISINA GÖRE DAĞILIMLARI	40
TABLO 11. GENEL OLARAK ERGENLERİN KARDEŞ SAYISINA GÖRE AKRAN İLİŞKİLERİ DÜZEYLERİNE İLİŞKİN VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	40
TABLO 12.GENEL OLARAK ERGENLERİN AKRAN SAPMASI DÜZEYLERİNİN KARDEŞ SAYISINA GÖRE DAĞILIMLARI	41
TABLO 13. GENEL OLARAK ERGENLERİN KARDEŞ SAYISINA GÖRE AKRAN SAPMA DÜZEYLERİNE İLİŞKİN VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	41
TABLO 14. GENEL OLARAK ERGENLERİN AKRAN İLİŞKİLERİ DÜZEYLERİNİN ANNE EĞİTİM DURUMUNA GÖRE DAĞILIMLARI.....	42
TABLO 15. GENEL OLARAK ERGENLERİN ANNE EĞİTİM DURUMUNA GÖRE AKRAN İLİŞKİLERİ DÜZEYLERİNE İLİŞKİN VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	42

TABLO 16.. GENEL OLARAK ERGENLERİN AKRAN SAPMASI DÜZEYLERİNİN ANNE EĞİTİM DURUMUNA GÖRE DAĞILIMLARI.....	43
TABLO 17. GENEL OLARAK ERGENLERİN ANNE EĞİTİM DURUMUNA GÖRE AKRAN SAPMA DÜZEYLERİNE İLİŞKİN VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	43
TABLO 18. GENEL OLARAK ERGENLERİN AKRAN İLİŞKİLERİ DÜZEYLERİNİN BABA EĞİTİM DURUMUNA GÖRE DAĞILIMLARI.....	43
TABLO 19. GENEL OLARAK ERGENLERİN BABA EĞİTİM DURUMUNA GÖRE AKRAN İLİŞKİLERİ DÜZEYLERİNE İLİŞKİN VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	44
TABLO 20. GENEL OLARAK ERGENLERİN AKRAN SAPMASI DÜZEYLERİNİN BABA EĞİTİM DURUMUNA GÖRE DAĞILIMLARI.....	44
TABLO 21. GENEL OLARAK ERGENLERİN BABA EĞİTİM DURUMUNA GÖRE AKRAN SAPMA DÜZEYLERİNE İLİŞKİN VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	45
TABLO 22. GENEL OLARAK ERGENLERİN AKRAN İLİŞKİLERİ DÜZEYLERİNİN YETİŞTİRİLDİĞİ EĞİTİM STİLİNE GÖRE DAĞILIMLARI	45
TABLO 23. GENEL OLARAK ERGENLERİN YETİŞTİRİLDİĞİ EĞİTİM STİLİNE GÖRE AKRAN İLİŞKİLERİ DÜZEYLERİNE İLİŞKİN VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	46
TABLO 24. GENEL OLARAK ERGENLERİN AKRAN SAPMASI YETİŞTİRİLDİĞİ EĞİTİM STİLİNE GÖRE DAĞILIMLARI	46
TABLO 25. GENEL OLARAK ERGENLERİN YETİŞTİRİLDİĞİ EĞİTİM STİLİNE GÖRE AKRAN SAPMA DÜZEYLERİNE İLİŞKİN VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	47
TABLO 26..ERGENLERİN AKRAN SAPMASI DÜZEYLERİ İLE BAĞLILIK, GÜVEN-ÖZDEŞİM, KENDİNİ AÇMA VE SADAKAT ARASINDAKİ PEARSON KORELASYON KATSAYILARI	47
TABLO 27. ERGENLERİN AKRAN SAPMASI DÜZEYLERİNİN YORDAYICILARINA İLİŞKİN REGRESYON ANALİZİ.....	48

KISALTMALAR

TDK : Türk Dil Kurumu

TMK : Türk Medeni Kanunu

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmaya konu olan problem durumu, konu ile ilgili kuramsal çerçeve, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, varsayımlar ve sınırlılıklar, tanımlar yer almaktadır.

1.1.Problem Durumu

Biyolojik bir varlık olarak dünyada yerini alan insan toplumun temeli olan ailenin bir üyesi olur. Aile üyelerinin ihtiyaçlarının karşılandığı, görev ve sorumluluklarını gerçekleştirdikleri, aidiyet duygusunu hissettikleri ve üyesi oldukları ailede mutlu oldukları aile ortamı " sağlıklı aile " şeklinde tanımlanabilir (Özgüven, 2001).

Aile yapısal olarak süreç içinde değişim gösteren özelliğe sahiptir. Ailede ki değişimlerden biri olan boşanma her geçen yıl artış göstermektedir (Arıkan, 1996). Türkiye İstatistik Kurumu yayınladığı verilere göre Türkiye’de evlilik sayıları giderek azalmaya başlamıştır.Evlenen çiftlerin sayısı 2017 yılında 569 bin 459 iken 2018 yılında %2,9 azalarak 553 bin 202 oldu. Kaba evlenme hızı binde 6,8 olarak gerçekleşti. Boşanan çiftlerin sayısı 2017 yılında 128 bin 411 iken 2018 yılında %10,9 artarak 142 bin 448 oldu. Kaba boşanma hızı binde 1,75 olarak gerçekleşti (TÜİK, 2019).

Ergenlik dönemi ergenlerin kişilik oluşumu, yakın çevre oluşturma ve sürdürme için önem taşımaktadır. Aile içinde toplumu tanır ve öğrenir. Aile ortamında ki ilişkilerin bireyin sosyal beceriler geliştirmesi, topluma adapte olması, kimliğini kazanması, özgüven kazanması, kendine ve diğer insanlara sevgi duymasını sağlamaktadır. Aile içinde kazandığı sosyal öğrenmeler ve modeller ergen için büyük önem

taşımaktadır. Bu modeller bireyin sosyal ilişkilerini yaşama tarzını belirlemede büyük önem taşımaktadır (Morgan, 1998).

Parçalanmış aileleri sınıflandırmada çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Free (1991) bunları üç ayrı başlıkta toplamaktadır. İlk olarak parçalanmanın nedenine bağlı

olarak yapılabilir. Buna göre, en yaygın ayırım boşanma veya ölüm sebebi ile ailenin parçalanmasıdır. İkincisi, bir ve iki anne babalı evlerdir. Parçalanmış ailelerle ilgili üçüncü ayırım ise her iki anne babanın da biyolojik olması ile üvey anne babanın olması şeklindedir.

Boşanma her birey için farklı şekilde yaşanmaktadır. Boşanma sonrası bireyler için belirsiz bir süreci temsil etmektedir. Boşanmanın bireyde oluşturduğu belirsizlik, umutsuzluk, korku, başarısızlık, sıkıntı, eski eşe karşı öfke gibi birçok duyguya sebep olabilir (Arıkan, 1996) . Boşanma ve süreci eşleri, çocukları zorlayan bir süreçtir, bu süreç içinde yaşanan durumlar çocuklar üzerinde uzun süreçleri kapsayan psikolojik problemlerin yaşanmasına neden olabilmektedir. Anne babalar boşanmayı olağan karşılayıp, boşanma sonrasında hayatlarını sağlıklı şekilde devam edebilirler ve çocukları ile ilgilenmeye düzenli devam ederlerse sorunlar ortaya çıkmayabilir (Alkış, 2016).

Akran ilişkileri, bireye toplumda ki yaşantının ilk örneklerini sunmakla birlikte bireyin bütün gelişim alanları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Akran ilişkileri bireyin sosyal gelişimine katkı sağlamakla birlikte, toplumsal kurallar ve rollerin kazanılmasını sağlamakta, sosyal becerileri kazandırmaktadır (Erwin, 2000, s.78).Bu araştırma bireyin kritik dönemlerinden biri olan ergenlik döneminde ki akran ilişkileri ve sapan akranlarla ilişkiler, suç kabul edilen davranışları üzerinde anne babanın boşanmasının etkisi incelenmektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın konusu boşanmış ve boşanmamış aileye sahip ergenlerin akran ilişkilerinin incelenmesi olarak belirlenmiştir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; ebeveynlerinin boşanması ile akran ilişkileri ve sapan akranlarla ilişkileri ergenlerin suç kabul edilen davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi ve ergenlerin akran sapması düzeylerinin onların akran ilişkilerinin alt boyutları olan güven, sadakat, bağlılık ve özdeşim, kendini açma, cinsiyetleri ve ebeveynlerinin medeni durumu tarafından anlamlı bir şekilde yordanıp yordanmadığını belirlenmesi hedeflenmiştir. Araştırmanın genel amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

1. Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeyi ve akran sapma davranışları cinsiyete, yaşa, kardeş sayısına, anne eğitim durumuma, baba eğitim durumuna, boşanmadan sonra ebeveyn tutumlarına, yetiştirildiği eğitim stiline göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

2. Ergenlerin akran sapması düzeyleri onların akran ilişkilerinin alt boyutları olan güven, sadakat, bağlılık ve özdeşim, kendini açma, cinsiyetleri ve ebeveynlerinin medeni durumu tarafından anlamlı bir şekilde yordanmak mıdır?

1.3.Araştırmanın Önemi

Bireylerin toplumu, kültürü öğrenmesinde çocukluk döneminde ailenin, öğretmenlerinin, akranlarının da etkisi vardır. Bu durum akran ilişkilerin önemini gündeme getirmektedir. Akran ilişkileri geniş sosyal yapı içerisindeki unsurlardan olan aile ile ilişki halindedir.

Boşanma veya ergenlik dönemini ele alan birçok çalışma yapılmıştır. Fakat boşanmış ve boşanmamış aileye sahip ergenlerin akran ilişkileri ve ergen problem davranışları üzerine yapılmış olan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple boşanmış ve boşanmamış aileye sahip ergenlerin akran ilişkilerini karşılaştırması çalışmanın temel amacıdır. Bu çalışmanın bulgularının ergenlik dönemi sorunlarıyla ilgilenen ebeveynlere, öğretmenlere, rehberlik hizmetleri servislerine, diğer kurum ve kuruluşlara katkı sağlaması düşünülmüştür.

1.4.Varsayımlar

1. Kullanılan Akran İlişkileri Ölçeği güvenilir bir ölçek olarak varsayılmıştır.
- 2.Kullanılan Akran Sapması Ölçeği güvenilir bir ölçek olarak varsayılmıştır.
3. Örneklem evreni temsil etmektedir.
4. Örnekleme oluşturan çalışma grubunun veri toplama araçlarına gerçekçi bir şekilde cevap verdikleri varsayılmaktadır.

1.5.Sınırlılıklar

1. Yapılan araştırma İstanbul ili Küçükçekmece ilçesi sınırları içerisinde bulunan liseler okuyan ergenler ile sınırlıdır.
2. Yapılan araştırma Akran İlişkileri Ölçeği, Akran Sapması Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu ile sınırlıdır.
3. Araştırma normal gelişim gösteren çocuklarla sınırlıdır.
4. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarından edinilen bilgiler, öğrencilerin bu ölçeklere verdiği samimi cevaplarla ve ölçeklerin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Aile: Ebeveyn ve çocuklardan oluşan, aile bireyleri arasında sevgi, saygı, dayanışma ve birliktelik duygularının barındığı toplumunun en küçük yapı parçasıdır (Kuyucu, 1999).

Ergenlik: Gençlik dönemi şeklinde de ifade edilen ergenlik, bireyin duygusal ve biyolojik süreçlerde ki farklılaşması ile başlamaktadır, cinsel ve biyolojik olarak olgunlaşması ile devam etmektedir. Bireyin kişisel bağımsızlığını ve sosyal üretkenliğini elde ettiği süreç içerisinde tam olarak belirtilmeyen zaman içinde kazanılır. Belirli bir zaman içerisinde gerçekleşen ergenlik, olağan bir değişim ve gelişim dönemidir (Özbay ve Öztürk, 1992).

Boşanma: Eşlerin yasal olarak kurdukları evlilik birlikteliğini hayatta iken eşlerden birinin isteği veya karşılıklı alınan karar üzerine mahkeme kararınca evliliklerini sona erdirilmesidir (Akıntürk ve Karaman,2010: 235).

İKİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE VE KONU İLE İLGİLİ
ARAŞTIRMALARBOŞANMA, AİLE, ERGENLİK DÖNEMİ VE
AKRAN İLİŞKİLERİ İLE İLGİLİ KURAMSAL
ARAŞTIRMALAR İŞİNDA AÇIKLAMALAR VE KONULAR
ÜZERİNE ÇALIŞMALAR YER ALMAKTADIR.

2.1.Boşanma

2.1.1.Boşanmanın Tanımı

Türk Medeni Kanun'una (TMK) göre belirlenmiş özel boşanma sebepleri; aldatma, cana kast, kötü ya da onur kırıcı eylemde bulunma, suç işleme ve itibarsız yaşam sürme, terk etme ve zihin sağlığını kaybetme olarak belirlenmiştir. TMK 161 – 165 maddelerine göre genel boşanma sebepleri; evlilik birlikteliğinin zedelenmesi, karı ve kocanın boşanmaya birlikte karar vermesi ve paydaş yaşamın tekrar oluşturulamamasıdır. TMK'nun 166. maddesi evlilik birliğinin temelden zedelenmesiyle karşılaşılan ve evlilik birliğinin devam etmesine imkan veren şartların, iktisadi, sosyal işlevini yerine getiremeyecek kadar beraber olma isteği bulunmayan bireyleri hukuksal olarak ayırmayı sağlamaktadır.

Boşanma sözcük anlamı olarak sınırlamadan, bağdan kopma ayrılma anlamına gelmektedir. Psikolojik olarak aile birliğini bozan ve ailedeki her bireyi etkileyen sarsan bir olaydır (Karakuş, 2003). Boşanma yasal yollarla başlayan evlilik ilişkisinin yine yasal yollar ile sonlandırılması (Özgüven, 2001). Boşanma, çiftlerin aile birliğinin bölünmesi ve dağılması durumuna sebep olan, evli çifti sarstığı kadar ailenin çocuklarını ve ailede ki diğer bireyleri etkileyen yıpratıcı sürece sahip sosyal olaydır (Çelikoğlu1997).

Akıntürk (2003) boşanma eşlerin hayatta iken, kanunen geçerli olan sebepler göstererek mahkemeye başvurması sonucu evliliklerinin hakim kararı ile sona erdirmesi olarak tanımlamaktadır. Boşanma her geçen süreçte daha da artış göstermektedir. Lamanna ve Riedmann (2009) 3 farklı boşanma tanımı yapmıştır. Bunlar hukuki, duygusal ve toplumsal boşanma olarak tanımlanmaktadır. Duygusal boşanma çiftler arasında olumlu duyguların yitilmesi ve iletişimin kopmasıdır. Hukuki boşanma evliliğin dava sonucunda ile resmi olarak bitirmesidir. Toplumsal

boşanma evliliğin sonlanması ile sosyal bağlarında sonlandırılıp yeni bağlar kurulmasıdır. Arıkan(1996), boşanma günümüzde modern olay algısı oluştursa da, aile ve evlilik gibi zaman ve mekan değişkenlerini aşmış tüm evrene mal olmuş olcu olduğunu belirtmiştir.

İki farklı insanın birlikteliği ile oluşan aile, bu birlikteliğin sonucunda doğal olarak ortaya çıkardığı problem ve uyumsuzluk potansiyeli de beraberinde gelmektedir. İki ayrı yaşam içinde yetişmiş, farklı kişilik yapılarında olan iki bireyin uzun yıllar boyunca her konu da uyum içinde yaşamalarını beklemek, fazla iyimser bir beklenti olup hayatın karmaşasından problemlerden sıyrılmaya uzaklaşmaya yarayan aile bazen kendi içinde problem ve sıkıntı sebebi olabilir. Bu durum sonucunda eşlerin evliliklerini sona erdirmeye, boşanma kararı almaları günümüzde sayısı giderek artış gösteren bir durum haline dönüşmüştür (Türkarlan, 2007: 100).

Boşanma, eşler için kurtuluş kötü giden evlilikten mutsuzluktan çıkış olarak görseler de, gerçekte eşler için yıkıma sebep olmaktadır. Umut ve beklentilerle kurduğu aile sisteminin yıkılması eşleri olumsuz etkilemektedir. Boşanmanın kaçınılmaz olduğu durumlar da dahi eşlerin boşanması, problemleri tam anlamıyla sonlandırmamakla birlikte eşlerin psiko-sosyal, ekonomik yönden etkilenmesine sebep olmaktadır. Bu sebeplerden dolayı boşanma eşler için evlilik öncesi bekarlığa dönüş, yeni bir başlangıç, kurtuluş olarak değerlendirilmemelidir (Yörükoğlu, 2003: 421).

2.1.2.Boşanmanın Nedenleri

Boşanma, bireylerin kolaylıkla verebildiği kararlar değildir. Evli olan bireyin boşanma kararı verebilmesi için boşanma durumda oluşacak sonuçların kazançlarının, evli kalması durumunda oluşacak sonuçların kazançlarından fazla olması gerekmektedir. Evlilikte sağlanan kazançların az olması, evlilikten beklentilerin karşılanmaması, eşlerin problem yaşamasına anlaşmazlık yaşamalarına yaşamalarına sebep olabilmektedir, yaşanan bu problemler çözülemediğinde ve çiftin yaşadıkları geçimsizlik durumuna çözüm bulunamadığında evlilik birliğini sonlandırma kararı verilmektedir.

TMK boşanmanın sebepleri genel ve özel sebepler olarak ikiye ayırmaktadır. Özel sebeplerden dolayı boşanma; onur kıran davranışlarda bulunmak, aldatma, cana kastetmek, kötü davranışlarda bulunmak, onursuz bir yaşam sürme ve küçük düşürücü suç işlemek, terk etmek ve ruhsal problemler yaşamak gibi sebepler

belirtilmektedir. Genel sebeplerden dolayı boşanma; evlilik düzeninin sarsılmış olması, çiftin anlayarak boşanma kararı almış olması ve ortak yaşam olanı oluşamaması gibi sebepler olarak belirtilmiştir (Dural, Ögüz, Gümüş, 2005).

Toplumun temelini oluşturan ailenin sağlıklı oluşu ile birlikte toplumun sosyal yapısı düzeni, ahlaki ve hukuki düzeni, genel iyi oluş hali, ekonomik yapılanması, kültürel kimliği, nüfusu şekillendirmektedir. Evlilik birlikteliği sürecinde bireylerin gereksinimleri ve beklentilerinin gerçekleşmemesi eşlerin paylaşımını azaltır. Bu durum sonucunda eşlerden biri veya her ikisi üzerinde stres ve endişe oluşabilmektedir. Stres ve endişe sonucunda başka problemlerde oluşabilmekte ve eşler arasında ayrılıklar oluşabilir ve boşanma sürecine girilebilir (Özguven, 2014).

Arıkan (1996) , göre yapılmış çalışma da işsizlik ile evlilik düzeni arasında ters orantılı bir ilişki bulunduğu sonucunu ortaya koymuştur. Boşanma nedenleri üzerine yapılan araştırmaların sonucunda pek çok sebep olduğu görülmektedir. Boşanmanın en sık rastlanan ve en önemli nedenleri kötü davranışlar, alkol, kumar, şans oyunları, uyumsuzluk, çok çalışma, eşlerin birlikte vakit geçirmemesi, üçüncü kişilerin eşler arası ilişkilere karışması, eşlerden birinin psikolojik sorunlar yaşaması olarak belirlenmiştir (Özkan, 2004).

Türk toplumunun ataerkil değerlerin sürdüğü geleneksel kesiminde, kadının maddi gelirinin eşinin maddi gelirini aştığı durumlarda problem olma ihtimali artmaktadır, kadının gelirinin olmadığı durumlarda veya kadının gelirinin eşinde düşük olduğu durumlarda katlanma zorunluluğu artabilmektedir (Arıkan, 1996).

Dini inanışlar ve mezheplerin evlilik süreci üzerinde etkisi bulunmaktadır. Farklı din veya mezhebe sahip kişilerin boşanma olasılıkları daha fazla olabilmektedir(A.g.e.).Aile bireylerine en çok da çocuklara etkisi olan boşamanın sebeplerine bakıldığında; eşler arası uyumsuzluk, çiftelerin birbirlerinin hayatlarına olumsuz yönden müdahaleleri, şiddetli geçimsizlik, aldatma gibi olumsuz olayların gerçekleşmesi görülmektedir. Bunların dışında ekonomik problemler, alkol ve kumar gibi bağılılıkların bulunması, erkeğin işsiz olması veya toplu tarafında kabul edilmez işlerde çalışması, din ve mezhep uyuşmazlıkları, iletişim çatışmaları, farklı sosyo-kültürel çevrede yetişmiş olma, kendi anne-babalarının evliliklerine müdahale etmesi gibi nedenler sayılabilir (Keskin, 2007).

Kentsel yaşam içinde alışılmış hızlı toplumsal hareketlilik sebebiyle, sevgi dışında başka ortak özellikleri olmayan, farklı yetiştirme tarzı, farklı kültürel özelliklere sahip, farklı eğitim durumuna sahip insanların yaptıkları evliliklerin bitme olasılığı yüksek olabilir (Arıkan 1996).

2.1.3. Türkiye'de Boşanma

TÜİK yayınladığı verilere göre Türkiye'de evlilik sayıları giderek azalmaya başlamıştır. Evlenen çiftlerin sayısı 2017 yılında 569 bin 459 iken 2018 yılında %2,9 azalarak 553 bin 202 oldu. Kaba evlenme hızı binde 6,8 olarak gerçekleşti. Boşanan çiftlerin sayısı 2017 yılında 128 bin 411 iken 2018 yılında %10,9 artarak 142 bin 448 oldu. Kaba boşanma hızı binde 1,75 olarak gerçekleşti (TÜİK, 2019). Ülkemizde boşanmanın oransal olarak artışı kadar nedenleri de önemlidir. Artışa sebep olan nedenlerin başında şiddetli geçimsizlik ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 1. Evlilik süresine göre boşanmalar, 2017, 2018

Evlilik Süresi(yıl)	2017		2018	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Toplam	128 411	100,0	142 448	100,0
1 yıldan az	4 074	3,2	4 205	3,0
1-5	45 647	35,5	49 307	34,6
6-10	26 599	20,7	29 099	20,4
11-15	18 485	14,4	21 378	15,0
16-20	14 229	11,1	15 910	11,2
21-25	9 131	7,1	10 602	7,4
26+	10 107	7,9	11 778	8,3
Bilinmeyen	139	0,1	169	0,

Batı ülkelerinde boşanma oranı sürekli artış göstermektedir. Türkiye boşanma oranının en az olduğu ülkelerden biridir. Boşanmaların yarısından fazlası evliliğin ilk

dört yılında ve kent ailelerinde olmaktadır. Boşanmaların başlıca nedeni ise geçimsizliktir. Toplumun yapısındaki ve kültürel özelliklerdeki tüm değişimler aile yapısına yansımakta ve boşanmaların artışında sebep olabilmektedir. Boşanma çiftler açısından mutsuz bir birlikteliğin bitişi olsa da aile birliğinin yıkımı demektir. Hetherington (1979: 851-858) boşanmanın çocuklarda ve yetişkinlerde kendi stresini oluşturarak bir olay dizisi olduğunu ifade eder.

Boşanma oranının artışı beraberinde sosyal ekonomik, psikolojik birçok zorluğu da getirmektedir (Aktaş, 2011). Arıkan (1996), “Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması” üzerine yaptığı çalışmada, 90’lı yıllarda ülkemizdeki boşanma oranlarının binde birden az olduğunu bu sebepten dolayı boşanmanın toplumsal bir sorun olarak ele alınmadığını belirtmiştir. Fakat süreç içerisinde bu oranın gittikçe artış göstermesiyle, yetişkin ve çocukların daha fazlasının bu olay ile karşı karşıya kaldıklarından dolayı boşanma olgusu ülkesi için toplumsal bir sorun haline dönüşmeye başlamıştır.

2.1.4.Boşanmanın Yetişkinler Üzerindeki Etkileri

Evlilik birliğinin sonlandırılması boşanan çiftlerin üzerinde toplumsal, ekonomik ve psikolojik durum bakımından birçok etkisi olduğu görülmektedir. Boşanma süreci ve sonrasında bireyler toplumsal baskı görebilmekte, toplum tarafından kabul görebilmek adına büyük zorluklarla karşılaşabilmekte, bu da bireyi psikolojik olarak etkilemektedir. Bu durumun dışında bireyin sorunlu bir evliliği sonlandırmasında dolayı psikolojik durumları bakımından daha olumlu olduğu sonuçlara da rastlanılmaktadır. Boşanmanın birey üzerinde ki etkilerini boşanma öncesi ve boşanma sonrası olmak üzere iki aşamada görülmektedir. Boşanmanın öncesi aşamalar;

Düş Kırıklığı Aşaması: Eşlerin birbirlerinde fark edemedikleri özelliklerini yeni fark etmeleri ve bu özelliklere yoğunlaştıkları süreçtir.

Aşınma Aşaması: Eşlerin arasında paylaşım ve sevginin azalması, olumsuz algıların oluştuğu ve geçimsizliğin başladığı evredir.

Kopukluk Evresi: Birbirlerine yeterli olamadıkları, eşlerin ilişkilerinde kendilerini çektikleri bir süreçtir.

Boşanmanın sonrası aşamalar;

Yas Aşaması: Evlilik birliğini sonlandıran eş, bu evrede gerçekleri reddedebilir, öfke hissedebilir, kendini toplumdan soyutlayabilir, kaybettiklerini geri elde etmek için pazarlık içerisine girebilir, depresyona gibi psikolojik problemler yaşayabilir, süreç sonunda var olan durumu kabul edip yaşama uyum sağlayabilir.

İkinci Aşaması: Boşanma sonrasında çiftler kendini tek, başarısız, mutsuz, geleceğe dair umutlardan yoksun hissederler. Ruh halleri kötümserliğe bürünebilirler. Benlik saygıları azalabilir ve kimlik bulanımı gelişebilir. Hayatında ki ani değişimler sonucunda kendini yeniden tanımlar(Özgüven, 2000: 344).

Boşanmanın erkekler üzerindeki etkisine nazaran kadınlar üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Kadınların çevre ve aile baskısı, konut bulma, ekonomik zorluklar konularında erkeklere oranla daha çok sıkıntı ile karşı karşıya kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır (Aktaş, 2011). Boşanmanın ayrılık yaşantısı, düzende bozulması gibi negatif yönleri, kadınlarda yalnızlık, kızgınlık, mutsuzluk ve acı gibi duygulara sebep olabilmektedir (Thomas ve Ryan, 2008: 210-224).

Kadınların erkeklere oranla yaşam kalitesinde azalma olmasının dışında erkeklerin yaşam kalitesinde pozitif yönde bir değişimden söz edilebilir. Ekonomik sebepler bu duruma en çok etki eden sebeplerdir. Boşanma sonrasında çocuğun velayetinin anneye verilmesi, nafakanın yeterli gelmemesi, bazı kadınların evlilik öncesi ve evlilik sürecinde hiç çalışmamış olması, bazılarının ise düşük maaşlarda çalışıyor olması bu durumun oluşmasına etkindir (Aktaş, 2011). Bu durumların sonucu olarak kadında erkek de yeni oluşan duruma, yeni rollerine alışma durumundan etkilenmiş olsa da kadın daha büyük etkilerle karşı karşıya kalmıştır (Thomas ve Ryan, 2008: 210-224).

Boşanma; boşanmış kadınlar için yalnızca evlilik düzeninin bozulması değil, bir düzenin, yaşam tarzının bozulması anlamına da gelmektedir (A.g.e.).Hetherington (1979: 851-858), boşanmanın gerçekleşmesi durumunda aile bireyleri üzerinde ki etkileri konusunda yaptığı çalışmasında, boşanmanın çocukları olan aile üzerinde olumsuz psikolojik etkisinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ortaya çıkan bu sonuç tahmin edilen bir durumdur. Çünkü boşanmanın çiftin çocukları yoksa boşanan çiftin birbirleri ile herhangi bir bağı bulunmamakta ve bireyler performanslarını, zamanlarını yalnızca kendilerine harcamaktadırlar.Bu durumun dışında boşanmış çiftin çocuğu varsa çiftler arasında ki eş olma durumu resmi olarak

sonlanmakta, ebeveynlik rollerini sürdürmektedirler. Boşanma sonrasında çocuğun hangi ebeveynle yaşayacağı, sorumlulukların nasıl paylaşılacağı, bu durumun çocuk üzerinde ne gibi etkileri olacağı gibi durumlar geliyor. Bu durumlar da boşanma ve sonrasında kötü yönde etkileyebilmektedir (Hetherington'dan aktaran Cüceloğlu, 2000: 384).

Boşanma sürecinde, bireyler aile ve çevre baskısı, ekonomik problemler, yalnızlık duygusu, çocukların sorumluluğu gibi sorunlar yaşayabileceği gibi bazı bireyler tarafından yeni bir yaşam fırsatı olarak da algılanabilmektedir (Thomas ve Ryan, 2008).Boşanma sürecinde veya sonrasında eşler eski eşlerinden doğan duygusal boşluğu çocuklarına yönlendirerek gidemeye çalışırlar ve bu çocuk ile ebeveyn arasında bağımlı bir ilişki oluşmasına sebep olur (Öztürk, 2008).

2.1.5. Boşanmanın Ergenler Üzerindeki Etkileri

Aile içi parçalamanın yetişkinler kadar çocuklarda da birçok duygusal neden olduğu görülmektedir. Çocukların yaşadıkları bu duyguları ileri de tekrarlanabilir. Çocuğun yaşı yaşadığı duyguların bazılarının daha yoğun bazılarının daha az yaşanmasını ekiler (Haavisto, 2004:143-154).Boşanmada çocuklar sessiz kurbanlardır ve bu sürecin her aşamasında masumdurlar. Boşanmanın çocuk üzerinde etkisi olmaması ihtimali olsa da ile yapılan araştırmalar yaşanan durumun çocuğun ruhsal gelişimini olumsuz yönde etkilediği sonucunu ortaya çıkartmaktadır (Karakuş, 2003).

Boşanma sonucunda çocuk sağlıklı aile yapısından uzak olacak ve yaşanan durum sonucunda ortaya çıkan olumsuz etkiler hayatı boyunca etkileyecektir diyebiliriz.Kimlik bunalımlarının fazlaca görüldüğü ergenlik döneminde ebeveyn boşanmasının gerçekleşmesi, çocuk bakımından bunalımın etkisini arttırabilir. Fakat ebeveynler boşanmış olmalarına karşın uyumlu davranış göstermeleri durumunda, çocuk bu dönemden daha az olumsuz etkilenecektir, oluşan yeni duruma alışabilecek ve kimlik bunalımını doğru bir biçimde çözecektir (Benedek ve Brown, 1997).

Taş (2017) tarafından yapılan araştırmaya göre; Ebeveynlerin ayrılmasından kaynaklanan çocuk veya ergen üzerindeki olumsuz etkisinin farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Ebeveynlerin boşanma olayından öncesi, boşanma evresi ve boşanma sonrası gösterdiği tutum etkili olduğu, boşanmanın çocuk veya ergene zarar veren ve evlilikle ilgili düşüncelerine olumsuz etkisi olan bir durum olduğu görülüyor (Taş ve Balay, 2017; Taş, 2018).

Ebeveyn boşanması sonrasında çocukların yaşadıkları durumlardan edindikleri deneyimler ile akademik, sosyal, duygusal, davranışsal yönleri ve kişilik özellikleri etkilenmektedir (MacKinnon-Evans, 1999). Boşanmış ailede çocuğun daha az örselenmesi, büyük ölçüde anne ve babanın karşılıklı tutum ve davranışlarına bağlıdır (Yavuzer, 2001: 80).

Boşanma çocuk hangi yaştaiken gerçekleşirse gerçekleşsin çocuk üzerinde olumsuz etkileri vardır, bu olumsuz etkilerden bir kısmı ergenliğe devam eden süreçte de görülmektedir (MacKinnon-Evans, 1999). Boşanmaya sonucunda ergenlerde çok görülen tepkiler öfke, kayıp ve yas duygularıdır. Bunların dışında ergenler terk edilmiş hissine bürünür ve evden ebeveyni suçlu görürler. Yaşanan bu hisler özel günler, doğum günler, tatillerde daha da hassaslaşır. Ergenlerin gösterdikleri tutumlar aile yapısına ki değişim, ekonomik denge ve ebeveynler arasında ki olumsuz ilişkileri fark etmeleri ile kuvvetlenir. Özellikle ebeveynleri arasında ki zayıflayan ilişkileri fark etmeleri kendi ilişki kurma yeteneklerine karşı şüpheli olmasına neden olabilir (HinesIII ve Mack,2007: 1-15).

Boşanma sürecinde en soyut ve etkisiz davranış gösterenler ergenlik döneminde ki çocuklardır. Ergenlik dönemindeki çocuk en zor olan boşanma durumunu gelişim ve değişim gösteren kendi kimlikleriyle ve yakın ilişkiler bağlamında birleştirmektedirler (Emery,2013: 75). Ebeveynlerin boşanmış olduğu ailede büyüyen ergenlerveya çocuklar karşı cinsle özdeşim kurabilecekleri modelden mahrum edildikleri için cinsel kimlik geliştirmede bocalama yaşayabilmektedirler(Kulaksız oğlu, 1990: 133-144).

Ergenlik dönemi öncesi veya ergenlik döneminde ebeveyn boşanmaları sonucu çocuklarda suçluluk duygusu oluşabilir. Bu duygunun oluşması anne babanın ergene yönelttiği suçlamalardan kaynaklanabilmektedir. Ebeveynleri boşanmış olan ergenler bu durumu gizlemekte en yakın oldukları arkadaşlarına dahi anlatmamaktadırlar. Boşanma süreci ve sonrası ergeni derinden etkilese de ev dışında çevresi ile vakit geçirerek ve yeni uğraşlar bularak ayrılığın etkisinde daha az kalabilir(A.g.e.).

Öngider'e göre (2013: 420-440) göre yapılmış çalışmalarda psikolojik sorunlar açısından boşanmanın çocukları etkilediği görülmüştür. Ebeveynleri boşanmış olan çocukların, ebeveynleri birlikte olan çocuklara göre psikolojisi risk altındadır. Çocukların yetişkinlik döneminde ebeveynlerin boşanması, çocukların bağlanma

konusunda problemler ve yaşam kalitesinde uzun vadede olumsuz sonuçlar doğurduğu için oldukça ciddidir. Çocukluk döneminde ebeveynlerin boşanması ise çocuğun duygusal ve sosyal sorunları açısından kısa sürelidir.

Çocukluk ve ergenlik döneminde ki anne baba ile çocuk ilişkileri çocuğun psikolojik gelişiminde oldukça etkili bir dönem olduğundan birçok araştırmacılar tarafından incelenmektedir. Çocuk için ebeveynleri ile olan ilişkisi yaşamın ilk yıllarında çok önemlidir. Bu açıdan anne babanın boşanması hem çocuk hem de anne baba için stresli ve zor bir dönemdir. Çocuk bakımından anne ve babasının boşanması, eşit olarak onlara ulaşamayacak korkusu ile en fazla bağlı olduğu bireylerden bir anlamda bölünecektir.

Tataker'e (2010) ebeveynleri boşanmış çocukların büyük kısmı psikolojik ve sosyal sorunlar yaşadığı görülmüştür. Bunun nedeni ise anne ve babanın sağlıklı bir şekilde ayrılmayı başaramamasından kaynaklıdır. Birbirinden ayrılan ebeveynler, çocuklarını birbirine karşı kötülemekte ve tehdit etmekte olup fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını ihmal etmektedir. Bu sebeple çocukların düzenini ve psikolojisini olumsuz etkiler. Anne ve babanın boşanmadaki bu yanlış davranışları çocukların travmatik etkilere maruz kalmasına neden olur. Sağlıklı bir şekilde boşanmayı gerçekleştiren ebeveynleri ancak travmatik olarak etkilenmedikleri görülmektedir. Birçok anne baba boşanmayla ilgili gerçeklerin çocukların gelişimini etkilediğini ve psikolojik açıdan risk altında olduklarını bildiği için aile birliğinin bozulmasının doğruluğu üzerine kararsızlık yaşamaktadır.

Çelik'e (2010) göre boşanan eşlerden birinin evden ayrılması çocuğun güven duygusunu sarsar. Ebeveyn tarafından ihmal edilen çocuklar ilk olarak mutsuz hissederler ve olanlara karşı çıkarlar. Sonra üzülür ve olayı içinde yaşamaya başlarlar. Uyku problemi ve yeme bozuklukları başlar. Son olarak ise boşanma konusundan uzaklaşır ve anne babayla ilgilenmeyi reddederler. Diğer toplumdaki bireylerle çok fazla ilişki kurmaya çalışırlar.

Eve yönelik yaşantısı olan bağımlı kişilik yapısına sahip ergenler, daha bağımsız ergenlerden daha fazla etkilenirler. Ergenler daha fazla ben merkezli davranışlar sergilerler. Bağımsız yapıdaki ergenler boşanma sonrasındaki bir yıllık süreçte durumu daha çabuk kabullenip olgun tutumlar sergilerler. Boşanmayı anlamaya çalışma, kendi aile durumlarını anlamlandırma daha çok kendi gelişimleri ile

ilgilenmeye başlarlar. Ebeveynleri ile yabancılaşmaya eğilimindedirler. Bağımlı yapıdaki ergenler ise bağımsız olmak için baskı yaparlar. (Temel ve Aksoy,2010)

Ebeveynler ve çocuk arasındaki iletişim, çocuğun toplum içerisindeki yaşamını, sosyal ilişkilerini, akranlarıyla olan davranış ve iletişimini etkilemektedir. (Gülay,2010). Çelikoğlu (1997)'nin ergenlik döneminde ki çocukları konu alarak yaptığı çalışmanın sonucunda boşanmanın, çocukların benlik saygısı üzerinde olumsuz etki yarattığını bulmuştur.

Ergenlik dönemi kişinin hayatında her alanda değişikliklere sebep olan ir dönemdir. Bu dönemde ergenin ebeveynlerinin boşanma olayını yaşaması benlik bilinci ve benlik kavramını etkilemekte ve davranış bozukluklarını arttırmaktır (Hamama ve Ronen-Shenhav, 2012: 1042).

Öztürk (2006) çalışmasında ebeveynleri boşanmış çocukların ki ebeveynleri boşanmamış çocuklara göre kaygı düzeyleri daha yüksek olduğu ve benlik saygısının ebeveynleri boşanmış çocukların ebeveynleri boşanmamış çocuklara göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Çocukların aile içinde yaşadıkları durumların diğer gelişim alanları üzerinde de etkili olduğunu göstermiştir.

Yapılan bir çalışmada 17 yaşından önce ebeveyn ölümü veya boşanmanın ergenin zihinsel ve fiziksel sağlığı üzerine etkisi incelenmiştir. Boşanmış aileye sahip ergenlerin boşanmamış aileye sahip ergenlerdendaha az pozitif ilişkiler, daha az çevre yöntemi, daha düşük kendini kabul ve daha yüksek seviyede depresyon gözlemlenmiştir. Aile kaybının sonucunda ise erkeklerde daha yüksek düzeyde otonomi, kadınlar da ise yüksek düzeyde depresyon ile sonuçlandığı görülmüştür(Mader, Lachman, 2000).

Yapılan bir çalışmada boşanma öncesi ve sonrasına göre cinsiyet, akademik başarı, karşılaştırılmıştır. Ebeveynleri boşanmış erkeklerin, ebeveynleri boşanmış kızlara ve ebeveynleri boşanmamış erkeklere oranla akademik olarak düzeyleri daha düşük olduğu bulunmuştur. (Neighbors, Forrehand, Armistead, 1992: 1-8449) .Boşanmış aileden gelen ergenlerin tam aileye sahip ergenlere göre psikolojik, davranışsal, akademik problem yaşama ihtimalleri, kaygı ve depresyon seviyelerinin anne babası boşanmamış ergenlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Amato, Keith, 1991: 43-58)

Ebeveyn boşanması çocuğun hayatının ilk yıllarında olmuşsa, yetişkinlikte ki dönemde anneye karşı güveni orta seviyede olumsuz etkileyebilmekte, babaya karşı güveni de azaltabilmektedir. Boşanma sonucunda bebeklik döneminde güvenli bağıllık ilişkisinin kurulmamasının, orta çocukluk döneminde öğretmenler ve yaşlılar ile zayıf ilişkiler kurmaya, ergenlik döneminde ise yine zayıf romantik ilişkilere neden olacağı bildirilmektedir (King, 2002: 642-656).

Kunz'un (2009), çalışmasında küçük yaştaki çocukların, büyük yaştaki çocuklara oranla anne çocuk ilişkilerinin daha düşük nitelikte olduğu bulunmuştur. Bunu dışında ebeveyn boşanmasının çocukların kişiler arası iletişim becerilerine de olumsuz yönde etki ettiği sonuçlarına ulaşmıştır. Çocukların sosyalleşmesi ve tüm gelişim alanlarında, tek ebeveyn rolündense iki ebeveyn rolünün tercih edilebilir olduğunu göstermiştir. Bu sebepten dolayı boşanma işlemi gerçekleştirilse bile iki ebeveyninde iletişimini devam ettirmesi çocuğun diğer insanlarla iletişim becerisi oluşturmasında ve sürdürmesinde etkili olacağını vurgulamıştır.

Yapılan bazı çalışmalarda ebeveyn boşanmasının küçük yaşta gerçekleşmesi, boşanmanın çocuk için daha az travmatik bir durum olarak gerçekleşeceğini gösteriyor (Wallerstein, 1984: 444; Wallerstein ve Kelly, 1980: 1534-1539).Kırcaoğlu (2012) boşanmanın çocukları etkilemediğini, boşanma sürecindeki çocuğun edindiği deneyimlerin etkilediğini belirtmiştir. Boşanma sürecinin stresli geçirilmesi, iletişimin kopuk olması, sevgi ve güven boşlukları olması çocuğun üzerinde olumsuz etkilere sebep olacaktır.

Boşanma çiftler için kaçınılmaz olduğu durumlarda, kadın ve erkeği ilgilendiren bir sorun olarak algılansa da, aile içinde ki bütün bireyleri etkileyen bir durumdur. Ailede çocuk varsa bu durumdan en derin şekilde etkilenen bireyde çocuk olmaktadır. Birçok araştırmacı (Bowyer Hampton, 1987; Gülay, 2008; Pırtık, 2013; Rana, Malhotra, 2005) çocuğun anne babası ile yaşadığı ilişki; ailenin çocuğa karşı tutumlarının ve ailenin özelliklerinin(anne babanın ayrı veya birlikte yaşaması, sosyoekonomik durumları, eğitim durumları, annenin çalışıyor olması vb.) çocuğun duygusal ve sosyal gelişimi açısından etkili olduğunu belirtmektedir. Boşanma konusunda uzun yıllardır yapılan çalışmalar, evli çiftlerin boşanma kararı almaları ile hukuki olarak evliliklerini sonlandırmalarına kadar ki süreçte aralarında gerçekleşen gerilimler ve yaşanan sorunlar, çocukların akademik, sosyal ve duygusal açıdan olumsuz etkilenmesine neden olduğu belirtilmiştir(Büyükşahin, 2009; Amato ve

Keith, 1991; Amato, 1993; Hetherington,2003; Karakuş, 2003; Kırcaoğlu, 2012; MacKinnon-Evans, 1999; Öngider, 2006; Öztürk, 2006; Pırtık, 2013; Şirvanlı Özen, 1998; Wallerstein, 1984: 444; Wallerstein ve Kelly, 1980:1534-1539).

2.1.6.Boşanma Sonrası Çocuğun Gösterdiği Tepkiler

Bulut'un (1983: 79-110) ebeveynleri boşanmış aileye sahip çocukların davranış özellikleri hakkında yaptığı bir araştırmada ebeveynleri boşanmış çocukların; anneye daha bağımlı ve normal çocuklara göre daha az başarılı oldukları görülmüştür. Ayrıca bu dönemde anne baba ile görüşme sıklığı da önemlidir, anne babası ile az görüşen veya hiç görüşmeyen çocukların daha ciddi ruhsal sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

Weiss (1973)'e göre, ergenlik döneminden aileden yeterli ilgi görmeyen, aile üyeleri ile devamlı çatışma yaşayan, aile içinde güven problemleri olan ergen kendini sağlıklı bir şekilde bulamaz ve güvensiz, yetersiz, öz güveni düşük, zayıf arkadaşlık ilişkileri yaşayan birey olacaktır. Ailesi ile sorunlar yaşayan, sorunlarının anlaşılmadığını ilgi gösterilmediğini düşünen ergenlik döneminde ki birey güvensizlik duygusu geliştirecek ve çevresi ile yakın ilişki kurma konusunda problemler yaşayacaktır. Sonuç olarak ergenin sosyal, ahlaki, kişisel, duygusal yönden sağlıklı gelişmesi ve sağlıklı bir yetişkin olabilmesi için güven ortamının sağlandığı sağlıklı bir aileye ihtiyaç vardır. Fakat sağlıklı aile yapısını korumak sosyal, ekonomik, kültürel birçok faktöre bağlı olarak tarih boyunca kolay olmamıştır. Eşlerden birinin evi terk etmesi veya kaybolması, ölüm ya da boşanma durumunda aile parçalanabilir. Buda ergen için sarsıcı bir duruma neden olur. Aile yapısı parçalanmış ergenin yaşamını alt üst edecek kadar etkisi büyük olan ve can sıkıcı bir durumdur (Dingiltepe, 2009).

Boşanma sürecinde çocuklar üzerinde öfke, endişe, üzüntü ve suçluluk gibi duyguların ortaya çıkması olağandır. Ergenler, ebeveynlerinin boşanmasını değişen durumdan dolayı yaşadıkları öfke duygusunu kendi yaşına ve kişilik özelliğine göre farklı şekillerde dışa vururlar. Anne babası boşanan ergenlerin çoğu, çoğunlukla erkekler, olumsuz duygularını özellikle öfke duygusunu kavga ederek, anne babasına, öğretmenlerine ve çevresinde ki diğer kişilere yansıtırlar. Ergenliğin ilerleyen yaşlarında olayları daha iyi yorumlayabildiklerinden, öfke duygusunu suçlu gördükleri ebeveyne yansıtırlar. Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen verilere

göre boşanmış aileye sahip bireylerin evliliklerini boşanma ile sonlandırma olasılıklarının yüksek olduğu görülmektedir (Keskin, 2007: 14).

2.2.Aile

2.2.1.Ailenin Tanımı

Türk Dil Kurumu (TDK), aile kavramını şöyle açıklamaktadır; “Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik, aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümüdür” (TDK 2018).Toplumun yapı taşlarının en küçüğü olan aile; ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişki, birbirlerine olan davranış ve yaklaşımları açısından bakıldığında sosyal bir kurum olarak görülür. Gerçekleşme biçimi açısından bakıldığında ise bir toplumsal örgüt olarak görülebilir (Güler Yıldız, 2014).

Aile sürekli yenilik içinde olan bir sistemdir. Aynı zamanda daha geniş sosyal sistemlerle etkileşim halindedir. Aile tanımını yapabilmek için aileyi meydana getiren bazı özelliklere dikkat edilmelidir(Gladding, 2002). Akyüz'e (1978:1-6) göre ebeveyn ve çocuklardan oluşan, bireylerin birbirlerine karşı sevgi, saygı, aitlik hissi ve dayanışma duygusu bulunan, çocuğun duygusal, sosyal ve ahlaki açıdan gelişimine temel olan topluluktur.

Ebeveynler çocuğun sosyal ilişkiye girdiği ilk kişilerdir. Çocuğun ailesinde ki sosyal etkileşimleri bireysel gelişimde, kısa ve uzun süreli etkiler oluşturur. Çocukların anne babası ile arasında olan ilişki, çocuğun akran ilişkileri olmak üzere bütün sosyal ilişki şekillerini etkilemektedir. Ebeveynlerin, çocuğun akran ilişkilerine olan etkisi doğrudan (davranış öğrenme, model alma) ve dolaylı (anne baba kişilik özellikleri, ebeveyn tutumları) şekilde gerçekleşmektedir (Gülay, 2010: 163-164).

Toplumun temel birimi ailedir. Aile toplum içinde gerçekleşen ekonomik, sosyal ve psikolojik durumların tümünden etkilenirler. Yaşanan bu durumların etkilenmesi sonunda ailenin yapısında birtakım farklılıklar olmasına rağmen, kendine has olan ve devamlılığını sağlayan önemli özelliklere sahiptir. Bunlar:

- Toplumun oluşturan sistemlerden olan aile en evrensel ve en yaygın olanıdır.
- Aile karmaşık ve çeşitli duyguları bir arada tutar.

- Aile; aile üyelerinin kişilik yapılarını biçimlendirir, geliştirir ve aile bireylerini sosyalleştirir.
- Ailenin büyüklüğü ve yapısı sınırlıdır.
- Toplumunu oluşturan en küçük sosyal birim ailedir.
- Aile bireyleri belirli sorumlulukları ve rolleri sahiptir.
- Aile sosyal ve yasal kuralları temel alır.
- Toplumunu oluşturan diğer birimler ile aile sürekli etkileşim halindedir. (Özgüven, 2001).

2.2.2.Ailenin Önemi ve Fonksiyonları

Dünyaya yeni gelen çocuğun ihtiyaçların karşılanması bakılması büyütülmesi ve sosyalleştirilmesi ailenin temel görevidir. Aile ortamında bireyin kişilik temelleri atılmaktadır. Ailenin en önemli görevlerinden birisi çocuğun bakım ve eğitiminin sağlanmasıdır. Çocuğun gelişimini, ruhsal ve bedensel bakımından sağlayan temel kurum ailedir (Kulaksızoğlu, 2004).

Aile kendi içerisinde ve toplum açısından büyük öneme sahiptir. Aile üyeleri arasında ki bağlar kişilerin bireysel ve sosyal açıdan gelişmesini ve toplumun kişilere bakışını etkiler. Bireyler oluşturdukları aile ortamında uyguladıklarını kendi aile ortamında kazanmışlardır. Bu sebepten ileri de oluşacak aile yapılarını kişinin içinde bulunduğu aile yapısı olumlu veya olumsuz yönden etkiler. Aile insan toplumlarının temeli olarak evrensel niteliğine sahip, aile üyelerinin birbirlerine karşı hak ve ödevlerle bağlı oldukları, ortak amaçlara sahip insanlardan olan birliktir. Aile içinde yer aldığı toplumun kültürel özelliklerini yansıtır. Aynı zamanda bu kültürel özellikleri nesilden nesile aktarır. Aile her toplum ve her dönemde insan topluluklarının oluşmasını sağlamaktadır. Aile, bireylerin beslendiği, barındığı, korunduğu toplumsal bir birimdir. (Warsley, 1980:168).

Anne babanın çocukları ile olan ilişkileri yanı sıra birbirleri ile olan ilişkilerin de çocuk üzerinde etkisi vardır. Bu bağlamda aile içi ilişkilerin olumlu olduğu, yıkıcı problemlerin yaşanmadığı ailelerde çocukların psikolojik bakımdan uyumlu olacağı düşünülmektedir (Amato,Loomis, & Booth, 1995:895-915).

Nazlı (2003) aileden beklentileri şu şekilde açıklamaktadır:

1.Ailenin, aileyi oluşturan kişilerin kimlik oluşumunu desteklemesi gerekmektedir. Bunlar daha çok, ailenin değerlerini meydana getirme, cinsiyet gibi toplumla aile üyelerini etkileşime sokma şeklinde sıralanmaktadır.

2.Sınırları Düzenleme: Ailenin, aile bireylerinin çevre ile etkileşim kurmasını sağlama, kişilerin özerk olabilmeleri için içinde buldukları çevreyi yönlendirme gibi dışsal etkenleri düzenleme ile beraber, aile bireylerinin özerkliklerini ve bireyselliklerini devam ettirmelerini sağlayacak, içsel etkenleri de düzenlemektedir.

3.Ailenin Duygusal Atmosferini Düzenleme: Aile, içinde yer alan bireylere, her koşulda desteklendikleri duygularını hissettirebilmelidir.

4.Aile Yapısında Oluşan Değişimleri Düzenleme: Ailenin, aile içinde yaşanabilecek değişim ve stres içeren olaylar ile ilgili dengeyi sağlayan bir kurum olmalıdır.

5.Ev Halkının Düzenini Sağlama: Ailenin sahip olması gereken en temel ihtiyaçları karşılayarak, aile düzeninin devam etmesi ile sorumludur (Nazlı, 2003).

Anne baba ve çocuktan oluşan aile üyeleri birbirlerini etkilediği görülmektedir. Çocuklar açısından bakıldığında ebeveynlerin bakımı sağlama, eğitim, kültürel aktarım ve sosyalleşme gibi çocuk üzerinde işlevleri vardır (Güler Yıldız, 2014). Aile ortamında öğrendiği sosyal öğrenme yaşantıları ve modeller bireyin sosyal ilişki tarzını belirlemede büyük önem taşımaktadır(Margon, 1998).

Sağlıklı aile ortamında yetişemeyen kişiler kendi duygu ve düşüncelerini tanımakta zorluk çekerler. Karar alırken başkalarının yönlendirmesine ihtiyaç duyan güvensiz kişiler olmaktadır. Bu durum bireyin dıştan denetimli bir kişilik oluşturmaya sebep olabilir.Başkalarının düşünceleri kişinin davranışına temel oluşturmaktadır.Kendi duygu ve düşüncelerini bilemez ve uzaklaşırlar (Cüceloğlu, 1996).

Çocuğun gelişiminde ailenin rolü büyüktür. Çocuk doğduğu ilk günden kendini aile ortamının içinde bulmakla beraber ilk yaşam deneyimlerine bu ortamda başlamaktadır. Ebeveynler bu gelişim sürecinde destekleriyle birlikte çocuğa uygun ortamlar sunmaya çalışır (Berk, 2006; Brooks, 1991;Çağdaş ve Seçer, 2011; Güler Yıldız, 2014; Güngör,1993; Ladd ve Pettit, 2002; Özyürek ve Tezel Şahin, 2014). Aile ortamındaki etkileşimin sağlıklı olması çocuğun gelişimi açısından oldukça

önemlidir. Çocuğun çatışmalardan uzak bir ortamda büyümesi, sosyal çevrede ve yaşantısında göstereceği davranışların olumlu olmasını sağlar. Ancak çocuğun içinde bulunduğu aile; yaşam koşullarının değişmesi, değişen toplum yapısı ile beraber ailede başlayan tartışma ve aile yapılarında değişme ile beraber aile içerisindeki etkileşim olumsuz etkilenir. Böylece anne-baba ve çocuk arasındaki etkileşim aile içi tartışmalara dönüşmüş, çözüm üretilememesi ise giderek çekirdek aile yapısından uzaklaşarak tek ebeveynli ailelere doğru dönüşüm yaşanmasına neden olmuştur (Güler Yıldız, 2014; Güngör, 1993).

2.3.Ergenlik

2.3.1.Ergenlik Dönemi Tanımı

Gençlik dönemi olarak da adlandırılan ergenlik dönemi, kişinin duygusal ve biyolojik süreçlerindeki değişimlerle başlar, biyolojik ve cinsel olgunluğa erişmesi ile devam eder. Bireyin sosyal üretkenliğe ve bağımsızlığa ulaştığı dönem belirlenmemiş bir zaman dilimidir. Kronolojik bir biçimi olan ergenlik, olağan bir gelişim ve değişim sürecidir (Özbay ve Öztürk, 1992).Ergen kelimesi Batı literatüründeki ‘adolescent’ kelimesinin karşılığıdır. Latince de olgunlaşmak, büyümek olarak kullanılan ‘adolescere’ fiilinin kökünden gelmekte olan bu sözcük, yapı olarak durum değil, süreci ifade etmektedir. Kişide gözlenen devamlı ve hızlı gelişim evresi olarak günümüzde tanımlanmaktadır (Yavuzer, 2000: 278).

Ergenlik dönemi, başlangıcından bitişine kadar değişik durumların gözleendiği, karmaşık duygu, düşünce ve davranışların gözleendiği bir süreçtir. Bu dönemde zihinsel, fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan değişim ve gelişimlerin olduğu çocukluk döneminden erişkinliğe geçiş dönemi olarak kabul edilir (A.g.e.).Ergenlik dönemi, çatışmaların, psikolojik ve sosyal problemlerin fazlaca olduğu bir endişe, korku, duygusal hayal kırıklıkları, ruhsal zorluklar gibi değişik durumların yaşandığı bir dönemdir. Hızlı bir şekilde zihinsel, duygusal ve bedensel değişim ve gelişim yaşayan bireyde bunların olması kaçınılmazdır (A.g.e.).

Ergenlik dönemi çocuksu tutum ve davranışların sona erdiği yerine yetişkin tutum ve davranışlarının geldiği dönemdir (Temel ve Aksoy, 2010).Çocuğun ergen olması, topluma karşı saygınlık kazanma ve statü elde edebilme gibi ihtiyaçların görülmesi beraberinde toplumsal uyum ve gelişim süreci başlar (Yavuzer,2000).

2.3.2.Ergenlik Döneminde Aile İlişkileri

Ergenlik döneminde ergen ile anne babasının ilişkisini etkileyen birçok etken vardır. Bu etkenlerden öncelikli sırada ergenlik dönemi öncesinde ergene gösterilen ebeveyn tutumları, ebeveynlerin kişilikleri, ebeveynlerin birbirleri ile anlaşma ve uyumudur (Yörükoğlu, 1993).

Çocuk ile anne arasında ki ilişki yeterli olmazsa çocuk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde hem insanlarla ilişki kurmakta hem de çevresine uymakta zorluk çekmektedir (Walden, 1996: 2074-2085). Ergenin ebeveynleri ile ilişkilerinin pozitif yönde olması için anne babanın ergenlik döneminde ki çocuklarına sahip olmaktan, çocuğun gereken sorumluluklarını üstlenmekten mutlu olması; sevgi, güven duygusu gibi duygusal ihtiyaçlarını ve bunlar dışında sağlık, beslenme, okul, kitap, giyim, harçlık, oyun, eğlence ve tatil gibi ihtiyaçlarını gerçekleştirilebildiği ölçüde karşılanması gerekmektedir. Ergenlik dönemindeki çocuk ve ailesi arasında pozitif yönde bir ilişki gelişmemesi durumunda ortaya bir takım problemler çıkması, ergenin kişilik yapısını olumsuz yönde etkilemesi gibi durumlar ortaya çıkmaktadır (Yörükoğlu, 1998).

Ergenler özel, tek biricik olduklarını hissetme ihtiyacı duyarlar. Ergenler için bu dönemde en çok önemli olan şey; birey yerine konulmaktır. Başkalarından daha değerli olduğu düşüncesi hakimdir. Bu dönemde ergenlik döneminde olan bireyin bu duygularını paylaşma ve doyurma konusunda ailenin önemi büyüktür. Ergenlik dönemi, çocuk için duygusal ve fiziksel değişimlerin yaşandığı toplumsal ve psikolojik olgunlaşmanın başladığı ve kimlik kazanımı, bağımsızlık, toplumsal üretkenlik ile sonlanan bir süreçtir. Ergenlik dönemi biyolojik gelişim ve büyümenin, psikolojik, cinsel ve benlik gelişiminin de hızlı olduğu bir dönemdir. Genç yetişkinlik dönemine bu dönemde hazırlanılır. Bu dönemde genç yetişkin rolüne sosyal olarak da hazırlanılmaktadır. Ergenlik döneminde çocuk yetişkinlerin davranışlarını taklit yoluyla öğrenerek toplumsal yaşamlarının devamını sağlayacak davranışları öğrenirler (Derman, 2008: 19-21).

2.3.4.Babasız Ergenlik Dönemi

Babadan sevgi görmek kız çocuklarının kişisel uyumu, erkek çocuklarının başarısı üzerinde etkilidir. Babalarında anneler kadar çocuğun kişisel, sosyal ve akademik alanlarında etkisi vardır.Ebeveyn yokluğu veya ebeveyn ile iletişim kurulmasında problemler yaşanması çocuk için birçok alanda olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Amerika’ da yapılan araştırmalar suça yönelmenin veya işlemenin en büyük sebeplerinden birinin babasız büyümek olduğunu göstermektedir. Şiddete karşı meyil, çocuk suçları, madde kullanımı ve bağımlılıklar ile baba yokluğu arasında pozitif yönde bir korelasyon vardır. Bununla birlikte, babanın sorumluluk sahibi olması bu olumsuz durumların gerçekleşmesine engel olabilecek caydırıcı özelliğe sahiptir.

Araştırma sonuçları incelendiğinde sıcak ve sevecen babalar çocuğun sadece pozitif kendilik değerlerinin gelişmesini sağlamaz, bunun dışında çocuğun cinsiyet rollerinin gelişmesi üzerinde de etkiye sahiptir. Erkek çocukları bir erkekler beraber büyüyerek babadan erkeklerin sosyal davranışlarını, ilgilerini, faaliyetlerini öğrenirken, kız çocukları babadan erkeklerle güvenli ve rahat ilişki nasıl kurulacağını öğrenirler. Hetherington (1972), kızların erkeklere karşı tavrının babanın var olup olmadığından etkilendiğini ortaya koymuştur. Boşanmış aileye sahip kızlar babalarının kendilerini terk ettiği düşüncesi, annenin babaya karşı aldığı olumsuz tavırdan dolayı babayı sevmemeye eğilim göstermektedirler. Babası ölmüş olan kız çocuklarının ise babalarını ideal erkek olarak gördüklerini göstermiştir. Hetherington bu çalışması sonucunda babasız olan iki grubun özellikle beş yaşından sonra babasız olan kızların, erkek arkadaşları ile olan ilişkilerinin güvensiz olduğunu saptamıştır.

Çocukların boşanma olayına verdikleri tepkiler çocuğun yaşına, baba ile çocuk arasında boşanma öncesi ilişkiye, ebeveynlerin birbirleri ile olan ilişkilerine, çocuğun ailenin diğer üyeleri ile olan ilişkilerine, babanın aile içindeki rolüne bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Boşanma olayı gerçekleştikten sonra çocuğun baba ile olan ilişkisine bağlı olarak tepki verir. Baba ile olan ilişkilerinde negatif yönde değişim gözlenen çocukların anneye karşı saldırgan tutumlar sergiledikleri gözlemlenen durumlardır(Lamb ve arkadaşları, 1982/96; Lynn, 1974; Ekşi-Güngörmüş, 1986/1990; Walkind ve Rutter,1985; Akt: Sevim 2008)

Erken yaşta babasından ayrılan ergen erkekler en çok sözel saldırganlık daha sonra fiziksel saldırganlık, daha çok bağımlı davranışlar göstermekte daha az sportif faaliyetlerde bulunmaktadırlar(Aksoy ve Temel, 2010).Herzog ve Sudia (1968: 177-182), çocukların gelişimine babaların etkisi üzerine 400 çalışmayı incelemiş, bu çalışmada boşanma veya ayrılma sonucunda babadan ayrılmanın, ölüm nedeni ile babadan ayrılmadan daha çok etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Santrock ve Wohlford (1970: 264-272), boşanma ya da ayrılma sonucunda babadan ayrılmanın saldırganlık eğilimi ve cinsel rol sapmasına neden olduğunu belirtmiştir.

Santrock (1972: 455-469), çocuğun bilişsel açıdan etkileri babanın yoksunluğunun türünün ve ortaya çıkışının nedenlerini araştırmıştır, hem erkek hem kız çocukları için boşanma sonucunda yaşanan baba yoksunluğunun yaşamın ilk iki yılında olumsuz etkilerinin en fazla etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

2.3.5.Ergenlik Döneminde Ebeveyn Boşanması

Ebeveynleri boşanan ergenlik döneminde ki çocuklar, boşanma sürecinden kötü yönde etkilenmesi ergenlik döneminin özellikleri ile doğrudan alakalıdır. Kimlik bunalımı yaşayan çocukların aileleri boşanma sürecine girdiklerinde çocukların iç dünyalarında, sosyal ilişkilerinde problemlerle karşılaşmaktadır (Steinberg, 2007).

Elliott ve Merrill, ebeveynleri boşanmış çocuklarda ortaya çıkabilecek sorunları şu şekilde özetlemiştir:

Bakım sorunu

Yeni aile yapısına intibak sorunu.

Arkadaş grupları ile ilişki sorunu.

Okul sorunları.

İleriye yönelik sorunlar (Akt: Bulut 1983)

Ergenlik dönemin de baş etmeleri gereken sorunlar varken ebeveyn boşanması ergenler için zorluklara sebep olan bir durumdur. Ergenlerde bu dönemde aileye karşı suçlama eğilimi görülebilir, yaşananlara karşı umursamaz görüneler de duygusal olarak karmaşa yaşayabilirler (Wolf, 1998). Bu nedenle boşanma sürecinde ki çiftlerin çocukları ergenlik döneminde ise çocuklarıyla yakın ilgi de bulunmaları, destekleyici ve koruyucu ebeveyn rolünde bulunmalıdırlar. Bu koşulların sağlanması

durumda çocuk, anne babasının boşanması durumuna ve sonrasında ki süreci daha kolay kabullenecek ve benimseyecektir (Steinberg 2007).

Ergenlik döneminde kimlik bunalımı sorunların yaşayan ergenin ebeveynlerinin boşanması durumu yaşanan olumsuzlukları arttırabilir. Ebeveynlerin boşanma sürecinde uyumlu davranışlar göstermesi çocuğun bu durumu daha kolay atlamasını sağlayabilir, yeni yaşantısına uyum gösterebilir ve kimlik bunalımı sorununun çözebilir (Benedek ve Brown 1997).

Hines (2007, s. 42-43), ebeveynleri boşanmış ve akademik başarı azalmış, uyum problemleri olan öğrenciler için anne babaların, öğretmenlerin ve idarecilerin yapılabilecek, üzerine çalışma yapmış ve problemle ilgili öneriler sunmuştur.

Okul yönetimi ve ilgili öğretmenlerin yapması gereken çalışmalar:

- 1) Alanında yetkin danışmanlarca okul idarecileri ve öğretmenlerine, ergenlik dönemi öğrencilerine boşanmanın olumsuz sonuçları için hazırlayıcı personel yetiştirmek ve geliştirmek için çalışmalar gerçekleştirilmelidir.
- 2) Alanında yetkin okul danışmanları, öğretmen ve idarecilerle öğrencilerin okula uyumuna destek olma amaçlı cinsiyet faktörü göz önünde bulundurularak aksiyon planları ve çalışmaları yapılmalıdır.
- 3) Alanında yetkin danışmanlar fakülte personelleri anne babası boşanmış öğrenciler için okulun çalışmalarının nasıl olması gerektiğiyle alakalı çalışmalıdır.
- 4) Ebeveynlerin bu süreç içinde ki katkıları öğretmenlerin ve yöneticilerin çabalarını güçlendireceği için ailenin bu sürece dahil edilmesi gerekmektedir.

Aynı çalışmada ebeveynlerle ve öğrencilerle yapılabilecek çalışmalar şöyle sıralanmıştır:

- 1) Profesyonel danışmanlar anne babası boşanmış olan çocuklara ihtiyaç temelli bir yaklaşım sergilemedirler. Öncelikle çocuklar yaşadıkları süreç içinde uyum sorunları yaşayıp yaşamadıkları tespit edilmelidir. Öğrenci ve ebeveynlerin yardıma ihtiyacı olduğu tespit edilirse profesyonel danışmanlar tarafında destek çalışmaları yapılmalıdır.
- 2) Ebeveynler boşanmanın çocuklarının cinsiyetlerine göre farklılıklar gösterebileceği konusunda bilgilendirilmelidir. Ebeveynler oğullarının akademik

başarılarının nasıl düşebileceği ve kızlarının yeni arkadaşlıklar kazanırken nasıl problem yaşayacakları konusunda bilinçlendirilmelidir.

3) Ebeveynler oluşan bu stres faktörlerinin çocuklarının akademik ve sosyal olarak gelişimlerini hangi yönde etkileyecekleri konusunda yardımcı olunmalıdır.

4) Boşanmış aileye sahip çocuklar için verilen destek grupları ile ilgili aile bilgilendirilmelidir.

5) Ebeveynlerin ve çocukların aile bireylerinde birinin yokluğu deneyimini aktarabilmelerine fırsat verilmelidir.

Öğrencilere yönelik müdahaleler:

1) Temele öğrencilerin alındığı müdahaleler öğrencilere ebeveynleri boşanması sonucunda ortaya çıkan hislerinin paylaşımı ile başlamalıdır.

2) Danışmanlar görüşmeler sonucunda ortaya çıkan her bir duyguyu ihtiyaç temelli amaçlar oluşturmak için kullanılmalıdır. Yapılması amaçlanan bu çalışmalar öğrencilerin sosyal geçiş zorluklarını ve akademik problemlerin aşılmasında yardım etmelidir.

3) Erkek öğrencilere okul kurallarına nasıl uyulacağı kız öğrencilere ise yeni arkadaşlık kurma konusunda destek çalışmaları yapılmamıştır.

4) Okul psikolojik danışmanları görüşmelerini bireysel ve grup şeklinde gerçekleştirmelidir. Bu görüşmelerde öğrencilere ebeveyn boşanması ile ilgili yas, öfke ve stres durumlarını yansıtmaları için fırsatlar vermeli, daha öncesinde bu deneyimi yaşamış ve atlattığı öğrencilerle görüşülmesine fırsatlar verilmeli, bu durumla ilgili eğitsel filmler izletilmeli, ve hedefleri güçlendirecek konuşmacılar misafir edilmelidir(HinesIII ve Mack, 2007, s. 43-44). Boşanma çocuğun sağlıklı aile yapısından mahrum kalmasına neden olan ve bu durum sonucunda olumsuz etkileri yaşam boyunca sürebilen bir durum olduğunu söyleyebiliriz.

2.4.Akran İlişkileri

2.4.1.Akran tanımı

Akran, kökeni Arapçaya dayanan bir kelimedir. Ortak sosyal gruba dahil yani cinsiyet, yaş, meslek, cinsel yönelim, ekonomik düzey veya sağlık durumu gibi ortak tarafları bulunan bireyler için kullanılır (Uluyurt, 2012). İnsan ilişkisi, birbirini tanıyan iki kişi arasındaki bir dizi etkileşimdir. İlişkiler, kültür, fiziksel çevre, inançlar değerler, psikolojik süreçler, bireysel özelliklerden etkilenirler (Gülay, 2010).

Sosyalleşme ilk olarak bebeklik döneminde oluşur. Sosyalleşmede için öncelikli etkilisi olanı ailedir. Her birey çevresine karşı sergileyecekleri davranışları yaşantısının ilk yıllarından itibaren çevresini gözlemleyerek, taklit yoluyla veya aynı davranışları tekrarlayarak öğrenirler. Ergenlik dönemindeki birey için sosyal bir birey olmak, çevresi tarafından kabul edilecek, onaylanacak, hoşlanılacak davranışları sergilemektir. Bireyin büyüme sürecinde sosyalleşmesinde ilk deneyimler anne-baba, yakın çevre ve oyun grupları ile kurulan ilişkilerde saptanır. Birey sosyal uyumu zamanla saptayabilmektedir. Ergenlik dönemindeki birey toplumun değer ve yargılarını öğrenip bu değer ve yargularla çatışmadan yaşayabilmeyi öğrenmektedir. Akran grupları bunları öğrenmede anne-baba ve okul etkinliklerinden önde gelmektedir. (Kulaksızoğlu, 1990:133-144; Bilen, 1978).

2.4.2.Ergenlik döneminde akran ilişkileri

İnsanlar arasındaki ilişki birbirini tanıyanlar arasındaki bir dizi etkileşimdir. İnsan ilişkileri kültür, psikolojik süreçler, inançsal değerler, fiziksel çevre ve bireysel özelliklerden etkilenir (Gülay,2010).Bireyin doğduğu günden itibaren sosyal ve psikolojik alanlarda birçok ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Aynı türden olanları bir arada olma ihtiyacı veya dürtüsü bütün canlı türlerinde görülmektedir. İnsanlarda diğer insanlarla ilişki kurma ihtiyacı duyarlar(Staton, 1962: 49).

Çocukların en uygun gelişimi için iki tip ilişkiye ihtiyacı vardır. Bunlardan biri dikey ilişki diğeri ise yatay ilişkidir. Dikey ilişki, çocuğun kendisinden daha az ya da daha fazla bilgi veya sosyal ilişki kurduğu ilişki türü olarak tanımlanır ve tamamlayıcı nitelikte olduğu söylenmektedir. Örnek olarak çocukların anne-babayla, öğretmenlerle veya kendinden küçük yaştaki çocuklarla kurduğu ilişki dikey ilişki olarak kabul edilmektedir. Yatay ilişki ise çocuğun akranlarıyla olan ilişkisidir. Kendi gelişim düzeyinde kendisine benzeyen yaşlılarıyla kurduğu ilişki yatay ilişki olarak tanımlanır (Hartup,1989).

Ergenin anne babası ile kurduğu ilişki ile arkadaşlarıyla kurduğu ilişki arasında farklılıklar vardır. Anne babası ile kurulan ilişkilerde anne-babanın otoritesi üzerine bir ilişki vardır. Akranları ile ise aynı seviyede bilgiye ve otoriteye sahiptirler. Akranları ile kurdukları ilişkilerde öncelikli olarak eşitlikçi sosyal ilişkiler oluşturmayı, güvenli davranışlar sergilemeyi kendi fikirlilerini ifade etmeyi, diğer insanların fikirlerine hoşgörüyle karşılamayı öğrenirler. Aynı zamanda ergen arkadaşları ile ailesinden gelen değer yargılarını uyuşturma çabası içine girer (Kılıççı, 1989).

Bireyler ergenlik döneminde çocukluk döneminden farklı biçimde arkadaşlık kurmak ve sosyalleşmek isterler. Ergenler için aile içinde ki iletişim önemini korusa da akran ilişkileri ve romantik ilişkiler ön plandadır (Bayhan ve Işıtan, 2010, s. 35).Ergenlik döneminde, ergenin arkadaşlarına bağlanma seviyesi ve arkadaş çevresi ile geçirdiği vakit, ciddi derecede artış göstermektedir. Bunun sonucunda ise, ebeveynleri ile daha az vakit geçirmekte ve anne babasından uzaklaşmaya başlamaktadır (Steinberg, 2007).

Ergenlik döneminde akran ilişkilerinde üç durumdan söz edilebilir. Birincisi, akranların paylaşım içinde olduğu vaktin daha fazla olması; ikincisi, ergenlerin akranları ile olan ilişkilerinin doğal ve bağımsız gelişmesi; üçüncüsü de ergenlerin karşı cinsten akranlarıyla daha fazla vakit geçirmeleri şeklinde açıklanabilir (A.g.e.).Akran ilişkilerinin çocuk üzerinde ki etkisi yedi yaşından sonra arkadaşlarının hissedilmeye başlanır. Ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkilerine değer vermenin artış gösterdiği görülmektedir. Ergenlik döneminin başlarında erkekler ile kızlar fiziksel değişimlerini konuşabilecekleri, ruhsal durumlarını anlatabilecekleri arkadaşları sınırlı sayıdadır. Buluş olduğu dönemde arkadaş sayısında artış olmaktadır. Sosyal ihtiyaçlarını karşılama ve tecrübe edebilmek için arkadaşta ihtiyaç duymaktadır. Bu dönemde anne, baba ve diğer yetişkinlerin düşünceleri reddedilir. Arkadaş çevresinin değerleri ve dünya görüşleri benimsenmeye çalışılır. (Kulaksızoğlu,2004).

Ericson'a göre bireylerin kimlik gelişimleri ve yetişkin rollerinde başarılı olabilmeleri, başarılı insan ilişkileri ile ilişkilidir. Ergenlik döneminde alınan sosyal destek ve ilişkilerden elde edilen deneyimler ilerde ki dünya görüşünü şekillendireceği için oldukça önemlidir (Bayhan ve Işıtan, 2010, s. 34).Akran ilişkilerinin, ergenin sosyal ve psikolojik gelişimi ile çevreyle etkileşimine uyumuna etkisi oldukça fazladır.

Ergenlik döneminde bireyin sosyal becerileri üzerinde akran ilişkileri olumlu yönde etkiye sahiptir (Buhrester ve Furman, 1987).

Sonuç olarak, ergenlik döneminde akran ilişkilerinin önemi ve işlevi farklılık göstermektedir. Ergenlik döneminde ki çocuğun birçok gelişimsel fonksiyonlarını uygulamada, bir birey olarak kabul görmesinde, akranların etkisi oldukça fazladır. Olumlu yönde akran ilişkilerinin, bireyin kendini ifade etme şeklinde, duygusal uyumunda, psikolojik iyi oluşunda, stresle baş etmesinde olumlu yönde etkileri olduğu sonucuna varılabilir.

2.5.Akran Sapması

Akranların ergenler üzerindeki etkileri olumlu ya da olumsuz olabilmektedir (Kaner, 2000: 28-36). Bu sonucunda bireylerin olumsuz davranışları akran çevresinden öğrendikleri söylenebilir. İyi davranışlara sahip olan arkadaşlar bireyde olumlu davranışlar kazanılmasını sağlarken, kötü davranışlara sahip olan arkadaşlarda olumsuz davranışların kazanılmasına sebep olmaktadır.

Ergenlik döneminde ki birey arkadaş gruplarında veya sosyal çevrelerinde duygusal iniş çıkışlar sebebi ile karmaşık duygular yaşayabilmektedirler. Toplumun beklentileri karşısında başarısızlığa uğrama duygusu uyum sorunları yaşanmasına neden olabilmektedir. Toplumun yapısal özelliklerinde kaynaklı uyum problemleri oluşmaktadır. Gençlerin yaşadıkları toplumun kültürü, ebeveyn tutumları, aile yapısı, ekonomik düzey gibi durumlar uyuma etkisi olabilmektedir (Erdoğan, Bekir, Şanlı 2005:1-13).

Aile, akraba, arkadaş ve karşı cinsle girilen etkileşimler ergenlik döneminde ki bireyin kişilerarası ilişkilerinin anlaşılmasında çevresindeki bireylerin sergiledikleri tepkiler önemli bir yere sahiptir (Oral, 2004: 43-57). Akranların ergenler üzerindeki etkileri pozitif olduğu kadar, negatif etkilerinden de söz etmek olasıdır. Ergenlerin alkol ve madde alışkanlıklarının başlaması, suç işleme eğilimleri olması, anti sosyal davranışları öğrenmesi, uyumlu olmayan davranışlar sergilemesi gibi istenmeyen ve yıkıcı davranışların yapılmasında, akran grubunun etkisinden söz edilebilir (Steinberg, 2007).

Olumsuz davranışlar model alma, taklit yoluyla veya doğrudan koşullanma yoluyla kazanılabilmektedir. Sapma, bireylerin birbirleriyle yakın ilişkilerinin olduğu arkadaş gruplarında görülmektedir. Akran sapması olarak birçok farklı durumdan bahsedilebilmektedir. Geniş bir alana sahip olan sapan davranışlardan biri, suçtur. Hafif sapma, okul ortamında öğrenci rolüne, okul dışında da ergenlik döneminde olan bir bireye uygun olmayan davranışları yani yalan söylemek, devamsızlık yapmak, kopya çekmek, okul kurallarına aykırı davranmak, öğretmen veya idare ile kavga etmek, sigara alkol gibi ürünleri kullanmak gibi olumsuz davranışları içermektedir. Ağır sapma ise, kavga etme ve suça karışma, silah bulundurma, vücuda zarar verme, bağımlık yaratacak maddelere yönelme, depresyona girme, intihara teşebbüs etme, korunmasız veya erken yaşta cinsel ilişkiye girme gibi olumsuz davranışlarla birlikte görülebilmektedir. Özellikle akran çevresinde sosyal öğrenme ile öğrenilen şiddet davranışları ve suça meyilli olma, genel olarak toplumu etkilemektedir. Bu sebepten dolayı okullarda yapılan eğitim öğretim faaliyetlerinin yanı sıra öğrencilere değerler eğitimi eğitimleri verilmesi de gerekmektedir. Bunun yanında, okul dışında öğrencilerin enerjilerini atabilecekleri uygun koşullar oluşturulmalıdır, öğrencilere doğru tercihler konusunda ışık tutulmalı ve uygun seçenekler gösterilmelidir. Şiddet olaylarının, ihmal ve istismarın artış gösterdiği günümüzde, okulların sadece bireyi akademik olarak geliştirmemeli iyi bir insan olmanın güzelliklerini öğrettiği bir ortam olmalıdır (Ekşi, 2013).

Akran ilişkilerin birey üzerinde ki etkisinin ve öneminin bu kadar çok olmasının nedeni ailesi ve kardeşlerinden çok akranlarıyla vakit geçirmesi ile ilişkilendirebiliriz (Furman ve Buhrmester, 1987:1101-1113). Doğal olarak bu durum sonucunda bireyin akranlarına daha çok yöneldiği ve akranları ile vakit geçirme eğilimde olduğu, birçok gelişim ve değişim sonucunu ortaya çıkardığı söylenebilir.

2.5.1.Ergenlik Dönemi Suç İşleme Eğilimi

Değişimler içinde olan ergenlik dönemindeki bireyin dürtüsellüğünün artması ile riskli davranışlara yönelme, deneme sıklığı belirgin düzeyde artış göstermektedir. Ergenlik döneminde sıklıkla karşılaşılan riskli davranışlardan içinde sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı önemli yer almaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalar gösteriyor ki madde kullanımı ergenler arasında giderek yaygınlaşmakta ve madde kullanım yaşı da küçülmektedir (Ögel, Tamar, Çakmak 1997).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu bölümde sırayla araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanma şekli ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Yapılan bu çalışma ilişkisel tarama yöntemi ile araştırılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında yaygın olarak tercih edilen anket yöntemi kullanılacak olup sonuçları sayısal ifadelerle sunulacaktır. Yapılan çalışma nicel bir araştırmadır. Nicel araştırma olgu ve olayları nesnel olarak gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal veriler ile ifade edilebilir olarak sonuçlandıran bir araştırma çeşididir. Nicel araştırma yöntemlerinde ki temel amaç genellenebilir neden sonuç ilişkileri açıklayan bilgiyi üretmektir (Türnüklü, 2001).

3.2 Araştırma Grubu

Bu araştırmanın evren grubu 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında Türkiye'nin İstanbul İlinin Küçükçekmece İlçesindeki Devlet Okullarında okumakta olan 146 kız ve 154 erkek öğrenci olmak üzere toplam 300 öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilerin yaşları 14 ve 18 arasında değişiklik göstermektedir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Akran İlişkileri Ölçeği ve Akran Sapması Ölçeği uygulanmıştır.

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Ergenlik dönemindeki öğrencilerin yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, ebeveyn bilgileri, ebeveynlerin boşanmış olup olmaması, hangi ebeveyn ile birlikte yaşadığı,

yetiştirildikleri eğitim stili vb. bilgilerden oluşan araştırmacı tarafından kişisel bilgi formu hazırlanmıştır.

3.3.2 Akran İlişkileri Ölçeği

Akran İlişkileri Ölçeği, Kaner (2002) tarafından Sosyal Kontrol ve Sosyal Öğrenme Kuramlarına bağlı olarak 14-18 arasında ki ergenlerin akran ilişkilerinin araştırılması amaçlanarak geliştirilmiştir. Akran İlişkileri Ölçeği 18 madde ve 4 alt ölçek olarak oluşturulmuştur. Alt ölçekler kendini açma, bağlılık, güven ve özdeşim ve sadakattir.

Kaner (2002) Akran İlişkileri Ölçeğinde yapı geçerliliğini temel bileşenler analizi kullanılarak incelenmiştir. Temel bileşenler analizi sonucunda 4 faktörde 18 madde elde edilmiştir. Dört boyutun açıkladığı toplam varyans %54,3'tür. Bu çalışmadan bağımsız olarak Kaner (2002) AİÖ'nin madde ayırt edicilik güçlerini araştırmıştır. AİÖ'den alınan toplam puanlara göre oluşturulan alt ve üst grupların (%27) her bir maddeden aldıkları puanlar arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı Bağlılık alt ölçeği için .86, Güven ve Özdeşim alt ölçeği için .69, Kendini Açma alt ölçeği için .58, Sadakat alt ölçeği için .58 ve ölçeğin tamamına ilişkin .86'dır. Ölçeğin test tekrar test güvenilirlik katsayılar ise Bağlılık alt ölçeği için .93, Güven ve Özdeşim alt ölçeği için .88, Kendini Açma alt ölçeği için .84, Sadakat alt ölçeği için .77 ve ölçeğin tamamına ilişkin .93'tür. Ölçeğin iki yarım güvenilirlik katsayıları .60 ile .84 arasında değişmektedir. Bu çalışmada Akran İlişkileri Ölçeği güvenilirlik katsayısı .87 olarak tespit edilmiştir.

3.3.3. Akran Sapması Ölçeği

Akran Sapması Ölçeği, Kaner (1998: 67-75) tarafından statü suçu olarak kabul edilen davranışların yanı sıra, yakalandıklarında suç kabul edilip gençlerin yargı sistemiyle karşı karşıya gelmelerine neden olabilecek davranışları içeren bir ölçektir. Ölçek, 14 maddeden oluşmaktadır ve ergenlerin yakın arkadaşlarını düşünerek yanıtlamalarına dayalıdır. Ölçek, yaşları 14-18 arasında 1648 öğrenciye uygulanmıştır. Bu uygulama sonucunda; 8 maddeden oluşan (1,2,4,8,11,12,13 ve 14.maddeler) birinci faktör Hafif Sapma, 6 maddeden oluşan (3,5,6,7,9 ve 10.maddeler) ikinci faktör ise Ağır Sapma olarak isimlendirilmiştir (Ek 4). Yapı geçerliliği varimax rotasyonlu Temel Bileşenler Analizi ile incelenmiştir. Ayrıca, ölçeklerden düşük ve yüksek puan alan gruplar t-testi ile kıyaslanmıştır. Ölçeğin güvenilirliği Cronbach Alpha iç tutarlılık, iki yarım test güvenilirliği, test tekrar test yöntemi ile incelenmiş ve sonuçlar ölçeğin

psikometrik özelliklerinin yeterli olduğunu göstermiştir. Bu çalışmada Akran sapması Ölçeği güvenirlik katsayısı .88 olarak tespit edilmiştir.

3.4. Veri Toplama İşlemi

Araştırmanın çalışması İstanbul ilinde farklı devlet okullarındaki lise öğrencileri ile yapılmıştır. Araştırmada kullanılan Akran İlişkileri Ölçeği ve Akran Sapması Ölçeği ile Kişisel Bilgi Formu 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde uygulanmıştır. Çalışma grubuna öncelikle araştırmanın amacı hakkında kısa bilgi verilmiş, daha sonrasında uygulama için uygun yer ve saatle belirlenmiştir. Ölçeklerin cevaplanması 15-20 dakika arası bir sürede gerçekleştirilmiştir.

3.5. Verilerin analizi

Verilerin çözümlenmesi sürecinde için standart sapma ve aritmetik ortalama gibi betimsel veriler kullanılmıştır. Araştırma sorularına cevap aramak için tek yönlü varyans analizi, korelasyon katsayıları, çoklu regresyon analizi ve T testi analizleri yapılmıştır. Varyans homojenliği için Levene testi incelenmiştir. Sonuçlarda anlamlı bir farklılık görüldüğü durumlarda, varyansların eşleştiği durumda post hoc testlerinden Tukey ve olmadığı durumda ise Tamhane kullanılmıştır. analizler için etki büyüklükleri Cohen'e (1988) göre yorumlanmıştır.

Araştırmanın verilerinin uç değerleri ve kayıp verileri kontrol edilmiş, Mahalanobis uzaklık değerleri incelenmiştir. Hesaplanan uzaklık değerlerinin 0.22 ile 21.66 arasında olduğu için ve bu verilerin uç değer barındırmadığı tespit edilmiştir. Normallik için basıklık ve çarpıklık değerlerinin -2 ile +2 aralığında olması şartı göz önünde bulundurulmuştur (Akbulut, 2010; George ve Mallery, 2016; Tabachnick&Fidell, 2007), akran ilişkileri ölçeğinden alınan puanlar normal dağılım gösterirken akran sapması ölçeği normal dağılım göstermemiştir. İlgili alanyazını çerçevesinde verilere Tabachnick ve Fidell'in (2013) tavsiye ettiği Log10 dönüşümler uygulanmıştır. Veriler yapılan dönüşümlere ve alınan diğer önlemlerden sonra akran sapma ölçeği de normal dağılım şartlarını sağlamıştır. Bu değerlere ilişkin değerler tablo 1 sunulmuştur. Çoklu doğrusal bağlantı için Tolerans değerlerinin .1'den küçük ve VIF değerlerinin ise 1'den büyük olması koşulu aranmış ve verilerinin bu koşulu yerine getirdiği belirlenmiştir (Field, 2013). Otokorelasyon için Durbin-Watson değerinin 1-3 arasında olması şartı (Field, 2013)

dikkate alınmıştır.Başka bir koşul olan değişkenlerin arasındaki ilişkinin .80'den küçük olması gerektiği dikkate alınmış ve bunun için korelasyon katsayıları incelenmiş ve bu koşulun da sağlandığı tespit edilmiştir (Garson, 2006). Çalışmanın verileri SPSS 25 paket programı aracılığıyla analiz edilmiş ve araştırmada istatistiki anlamlılık düzeyi .05 olarak belirlenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, çalışmadan elde edilen bulgular rapor edilmiştir. Bu bağlamda öncelikle araştırmanın değişkenlerine ilişkin betimsel istatistikler ve ergenlerin genel akran ilişkileri düzeyi ve akran sapması düzeyine ilişkin analizler yapılmıştır. Bu istatistikleri takiben önce anne babası boşanmış ergenlerin akran ilişkileri düzeyi ve akran sapması düzeyi daha sonra boşanmamış ergenleri akran ilişkileri düzeyi ve akran sapması düzeyi ile çeşitli demografik değişkenler arasındaki farklar belirlenmiştir.

4.1.Ergenlerin Genel olarak Akran İlişkileri Düzeyi Ve Akran Sapması Düzeylerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın bütün değişkenlerine ilişkin betimsel istatistikler ve normallik değerleri Tablo1 verilmiştir.

Tablo 2.Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler

	Akran İlişkileri düzeyi	Akran Sapması düzeyi
Geçerli kişi sayısı	300	300
Ortalama	47.60	1.31
Standart sapma	12.33	0.13
Çarpıklık	0.23	1.17
Basıklık	0.14	1.30
En düşük değer	18	1.14
En yüksek değer	90	1.82

Tablo 1’de görüldüğü üzere çalışmanın verileri George ve Mallery’nin (2014) normal dağılım için öne sürdüğü çarpıklık ve basıklık değerlerin için +2- -2 arasında olması gerektiği şartını sağladığı görülmüştür. Akran ilişkileri için en yüksek değer 90 iken en düşük değer 18 olarak gerçekleşmiştir. Diğer yandan akran sapması düzeyi ise en yüksek 1.82 iken en düşük ise 1.14 olarak gerçekleşmiştir. Akran ilişkileri düzeyinin ortalaması ve standart sapması sırasıyla 47.6 ve 12.3 iken akran sapmasında ise 1.31 ve 0.13 olarak tespit edilmiştir.

4.2.Genel olarak ergenlerin boşanma durumuna göre akran ilişkileri düzeyi ve akran sapması düzeylerine ilişkin bulgular

Araştırmada, ebeveynleri boşanmış ve boşanmamış ergenlerin akran ilişkileri düzeyi ve akran sapması düzeylerinin puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda önce ebeveynlerin boşanmış ve boşanmamış ergenlerin akran ilişkileri düzeyi daha sonra ise akran sapması düzeylerinin T testi sonuçları ile birlikte puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 2 ve Tablo 3'te sırasıyla sunulmuştur. Analizlerde her iki analiz için varyansların eşleştiği belirlenmiştir.

Tablo 3. Anne Babası Boşanmamış Ergenlerin Akran İlişkileri Düzeyi T Testi Sonuçları

	Boşanma durumu	N	X	Ss	Sh	t	sd	p	Cohen's d
Akran İlişkileri düzeyi	Evet	151	48.31	13.11	1.06	1.02	298	0.31	0.12
	Hayır	149	46.87	11.50	0.94				

Tablo 2.'de görüldüğü gibi babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin akran ilişkileri düzeyleri incelendiğinde, anne babası boşanmış ve boşanmamış ergenleri akran ilişki düzeylerinde herhangi bir farklılaşma görülmemektedir.

Tablo 4 Anne Babası Boşanmış ve Boşanmamış Ergenlerin Akran Sapma Düzeyi T Testi Sonuçları

	Boşanma durumu	N	X	Ss	Sh	t	sd	p	Cohen's d
Akran Sapması düzeyi	Evet	151	1.32	0.14	0.01	2,705	292,24	0.01	0.31
	Hayır	149	1.28	0.12	0.01				

Tablo 3.'te görüldüğü gibi babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin akran sapma düzeyleri incelendiğinde, anne babası boşanmış ve boşanmamış ergenleri akran ilişki düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir $t(292,24) = 2,705$, $p < ,01$. Buna göre boşanmış anne babaya sahip ergenlerin ($X=1.32$, $ss=0.14$) anne babası boşanmamış ergenlere ($X=1.28$, $ss=0.12$) göre daha fazla sapma davranışı gösterdiği söylenebilir.

4.3.Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeyi ve akran sapması düzeylerinin cinsiyete göre incelenmesine ilişkin bulgular

Araştırmada, genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeyi ve akran sapması düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek hedeflenmiştir. Bu bağlamda genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeyi ve akran sapması düzeylerinin cinsiyete değişkenine göre incelenmesine yönelik T testi

sonuçları ile birlikte puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 4'te verilmiştir. Analizlerde her iki analiz için varyansların eşleş olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5.Genel olarak ergenlerin Akran İlişkileri DüzeyiveAkran Sapma Düzeyi T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	X	Ss	Sh	t	sd	p	Cohen's d
Akran İlişkileri düzeyi	Erkek	154	48.36	11.64	0.93	1.101	298	0.272	0.127
	Kız	146	46.79	13.02	1.07				
Akran Sapması düzeyi	Erkek	154	1.31	0.14	0.01	1.421	298	0.156	0.164
	Kız	146	1.29	0.12	0.01				

Tablo 4'te görüldüğü gibi genel olarak ergenlerin akran sapma düzeyleri incelendiğinde, cinsiyete göre ergenleri akran ilişki düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Buna benzer şekilde genel olarak ergenlerin akran sapma davranışları incelendiğinde de yine cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

4.4.Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin yaşa göre incelenmesine ilişkin bulgular

Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin yaş değişkenine göre değişimini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu çerçevede genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin yaş değişkenine göre incelenmesine yönelik puan ortalamaları ve standart sapmaları tespit edilmiş ve Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 6.Genel olarak ergenlerin Akran İlişkileri Düzeylerinin Yaşa Göre Dağılımları

Yaş	Ortalama	Ss	n
14	50.435	12.877	62
15	49.351	14.844	57
16	46.638	10.856	69
17	44.924	10.662	66
18	46.891	11.954	46

Buna göre 14 ve 15 yaşındakilerin akran ilişkileri düzeyi diğer yaş gruplarından daha yüksek görünmektedir. Tespit edilen bu bulgularından görülen ortalamaların anlamlı bir biçimde değişip değişmediğini testetmek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Bu hedef doğrultusunda, öncelikle varyanslarının homojen olduğu

tespit edilmiştir ve daha sonra tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizine ilişkin sonuçlar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 7.Genel olarak ergenlerin Yaşa Göre Akran İlişkileri Düzeylerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	η^2
Yaş	1.232.756	4	308.189	2.053	0.087	0.027
Sabit	44.287.244	295	150.126			

Tablo 6’da yer alan bulgulara göre genel olarak ergenlerin yaşa göre akran ilişkileri düzeyine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

4.5.Genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin yaşa göre incelenmesine ilişkin bulgular

Genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin yaşa göre değişimini tespit etmek hedeflenmiştir. Genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin yaşa göre incelenmesi doğrultusunda puan ortalamaları ve standart sapmaları tespit edilmiş ve Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 8.Genel olarak ergenlerin Akran Sapması Düzeylerinin Yaşa Göre Dağılımları

Yaş	Ortalama	Ss	N
14	1.278	0.100	62
15	1.289	0.122	57
16	1.316	0.144	69
17	1.332	0.146	66
18	1.328	0.138	46

Tabloda görüldüğü üzere 16,17 ve 18 yaşındaki genel olarak ergenlerin akran sapması diğer yaş gruplarından görece daha yüksek görünmektedir. Ulaşılan bu bulgularından anlamlı bir biçimde değişip değişmediğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Bu hedef doğrultusunda, öncelikli olarak puanların varyanslarının homojen olduğu belirlenmiş ve sonrasında tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizine ilişkin sonuçlar Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 9.Genel olarak ergenlerin Yaşa Göre Akran Sapma Düzeyleri için Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Yaş	0.136	4	0.034	1.965	0.100

Tablo 8’de yer alan bulgulara göre genel olarak ergenlerin yaşa göre akran sapma düzeylerine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmaktadır.

4.6.Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin kardeş sayısına göre incelenmesine ilişkin bulgular

Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin kardeş sayısına göre farklılaşım farklılaşmadığını tespit etmek hedeflenmiştir. Bu çerçevede genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin kardeş sayısına göre incelenmesi doğrultusunda puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları tespit edilmiş ve Tablo 9’te gösterilmiştir.

Tablo 10.Genel olarak ergenlerin Akran İlişkileri Düzeylerinin Kardeş Sayısına Göre Dağılımları

Kardeş sayısı	Ortalama	Ss	n
1	46.167	11.239	36
2	46.167	12.369	96
3	47.744	12.519	82
4	46.947	11.571	38
5	52.567	12.162	30
6 ve üzeri	50.556	14.226	18

Tabloda görüldüğü üzere 5 ile 6 ve üzeri kardeşe sahip genel olarak ergenlerin akran ilişkileri kardeş sayısı daha az olanlardan daha yüksektir. Elde edilen bu bulgularından gözlenen akran ilişkileri düzeylerinin kardeş sayısına göre değişimini tespit etmek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Bu hedef doğrultusunda, öncelikli olarak varyanslarının homojen olduğu belirlenmiş ve sonrasında tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Tek yönlü varyans analizine ilişkin sonuçlar Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 11. Genel olarak ergenlerin Kardeş Sayısına Göre Akran İlişkileri Düzeylerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	p
Kardeş sayısı	1.186	5	237.268	1.573	0.167

Tablo 10’da yer alan bulgulara göre genel olarak ergenlerin kardeş sayısına göre akran ilişkileri düzeyine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

4.7.Genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin kardeş sayısına göre incelenmesine ilişkin bulgular

Genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin kardeş sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek hedeflenmiştir. Bu çerçevede genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin kardeş sayısına göre incelenmesi doğrultusunda puan ortalamaları ve standart sapmaları tespit edilmiş ve Tablo11’de gösterilmiştir.

Tablo 12.Genel olarak ergenlerin Akran Sapması Düzeylerinin Kardeş Sayısına Göre Dağılımları

Kardeş sayısı	Ortalama	Ss	n
1	1.315	0.117	36
2	1.299	0.124	96
3	1.307	0.148	82
4	1.320	0.157	38
5	1.326	0.110	30
6 ve üzeri	1.296	0.114	18

Tabloda görüleceği üzere kardeş sayısına göre akran sapması puanları arasında belirgin bir farklılaşma bulunmamaktadır. Ulaşılan bu bulgularından görülen ortalamaların değişimini tespit etmek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Bu hedef doğrultusunda, varyanslarının homojen olduğu tespit edilmiş vesonrasındatek yönlü varyans analizi işe koşulmuştur.Tek yönlü varyans analizine ilişkin sonuçlar Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 13. Genel olarak ergenlerin Kardeş Sayısına Göre Akran Sapma Düzeylerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın kaynağı	KT	sd	KO	F	p
Kardeş sayısı	0.027	5	0.005	0.308	0.908
Sabit	5.196	294	0.018		

Tablo 12’de gösterilen bulgulara göre genel olarak ergenlerin kardeş sayısına göre akran sapma düzeylerine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

4.8.Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin anne eğitim durumuna göre incelenmesine ilişkin bulgular

Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin anne eğitim durumuna göre değişimini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu çerçevede genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin anne eğitim durumuna göre incelenmesine yönelik puan ortalamaları ve standart sapmaları tespit edilmiş ve Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 14. Genel olarak ergenlerin Akran İlişkileri Düzeylerinin anne eğitim durumuna Göre Dağılımları

Anne eğitim durumu	X	Ss	N
Okur-yazar değil	51.407	14.066	27
İlkokul	47.505	12.006	105
Ortaokul	47.289	11.202	97
Lise	46.569	14.231	58
Yüksekokul	47.000	21.213	2
Üniversite	47.455	9.385	11

Tabloda görüldüğü üzere anne eğitim durumuna göre okur-yazar olmayan anneye sahip genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeyi diğer eğitim düzeylerine göre daha yüksektir. Elde edilen bu bulgularından gözlenen akran ilişkileri düzeylerinin anne eğitim durumuna göre değişimini tespit etmek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Öncelikli olarak varyansların homojen olduğu tespit edilmiş ve daha sonra tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Tek yönlü varyans analizine ilişkin sonuçlar Tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 15. Genel olarak ergenlerin Anne Eğitim Durumuna Göre Akran İlişkileri Düzeylerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Anne eğitim durumu	464.365	5	92.873	0.606	0.695
Sabit	45.055.635	294	153.250		

Tablo 14'da yer alan bulgulara göre genel olarak ergenlerin anne eğitim durumuna göre akran ilişkileri düzeyine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

4.9.Genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin anne eğitim durumuna göre incelenmesine ilişkin bulgular

Genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin anne eğitim durumuna göre değişimi belirlemek amaçlanmıştır. Bu çerçevede genel olarak ergenlerin akran

sapması düzeylerinin anne eğitim durumuna göre incelenmesine yönelik puan ortalamaları ve standart sapmaları tespit edilmiş, Tablo 15’de gösterilmiştir.

Tablo 16.. Genel olarak ergenlerin Akran Sapması Düzeylerinin Anne Eğitim Durumuna Göre Dağılımları

Anne eğitim durumu	X	Ss	n
Okur-yazar değil	1.301	0.120	2
İlkokul	1.311	0.127	105
Ortaokul	1.307	0.130	97
Lise	1.314	0.147	58
Yüksekokul	1.491	0.406	2
Üniversite	1.256	0.076	11

Tabloda görüleceği üzere akran sapmasının yüksekokul mezunu anneye sahip ergenlerde en yüksek olduğu üniversite mezunu olanlarda ise en düşük olduğu görülmektedir. Ulaşılan bu bulgularından görülen ortalamaların değişimini tespit etmek amaçlı tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizine ilişkin sonuçlar Tablo 16’da sunulmuştur.

Tablo 17. Genel olarak ergenlerin Anne Eğitim Durumuna Göre Akran Sapma Düzeylerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Anne eğitim durumu	0.102	5	0.020	1.170	0.324
Sabit	5.122	294	0.017		

Tablo 16’da yer alan bulgulara göre genel olarak ergenlerin anne eğitim durumuna göre akran sapma düzeylerine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

4.10.Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin baba eğitim durumuna göre incelenmesine ilişkin bulgular

Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin baba eğitim durumuna göre değişimi belirlemek amaçlanmıştır. Bu çerçevede genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin baba eğitim durumuna göre incelenmesine yönelik puan ortalamaları ve standart sapmaları tespit edilmiş ve Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 18. Genel olarak ergenlerin Akran İlişkileri Düzeylerinin Baba Eğitim Durumuna Göre Dağılımları

Baba eğitim durumu	X	Ss	n
Okur-yazar değil	56.600	15.429	10
İlkokul	46.556	11.338	90

Ortaokul	48.492	11.928	118
Lise	45.032	13.855	62
Yüksekokul	49.000	14.813	8
Üniversite	51.500	6.289	12

Tablo 17’degörüleceği üzere okur-yazar olmayan babaya sahip ergenlerde akran ilişkileri düzeyi en yüksek ikinci sırada ise üniversite mezunu babaya sahip ergenler gelmektedir. Lise mezunu olanlar en düşük puana sahiptirler. Elde edilen bu bulgularından gözlenen akran ilişkileri düzeylerinin baba eğitim durumuna göre değişimini tespit etmek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizine ilişkin sonuçlar Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 19. Genel olarak ergenlerin Baba Eğitim Durumuna Göre Akran İlişkileri Düzeylerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Baba eğitim durumu	1.608	5	321.790	2.154	0.059
Sabit	43.911	294	149.357		

Tablo 18’de yer alan bulgulara göre genel olarak ergenlerin baba eğitim durumuna göre akran ilişkileri düzeyine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

4.11.Genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin baba eğitim durumuna göre incelenmesine ilişkin bulgular

Genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin baba eğitim durumuna göre değişimini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu çerçevede genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin baba eğitim durumuna göre incelenmesine yönelik puan ortalamaları ve standart sapmaları tespit edilmiş ve Tablo19’de gösterilmiştir.

Tablo 20. Genel olarak ergenlerin Akran Sapması Düzeylerinin Baba Eğitim Durumuna Göre Dağılımları

Baba eğitim durumu	X	Ss	N
Okur-yazar değil	1.380	0.183	10
İlkokul	1.302	0.110	90
Ortaokul	1.299	0.125	118
Lise	1.328	0.143	62
Yüksekokul	1.301	0.202	8
Üniversite	1.294	0.188	12

Tablo 19’da görüleceği üzere okur-yazar olmayan babaya sahip ergenler diğer eğitim düzeylerinden daha yüksek akran sapması düzeyine sahiptirler. Diğer gruplar arasında belirgin bir farklılık bulunmamaktadır. Ulaşılan bu bulgularından görülen ortalamaların değişimini tespit etmek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Akran sapması düzeyi için tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 21. Genel olarak ergenlerin Baba Eğitim Durumuna Göre Akran Sapma Düzeylerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Baba eğitim durumu	0.091	5	0.018	1.039	0.395
Sabit	5.133	294	0.017		

Tablo 20’de gösterilen bulgulara göre genel olarak ergenlerin baba eğitim durumuna göre akran sapma düzeylerine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

4.12.Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri yetiştirildiği eğitim stiline göre incelenmesine ilişkin bulgular

Genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin yetiştirildiği eğitim stiline göre değişimini tespit etmek hedeflenmiştir. Bu bağlamda genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin yetiştirildiği eğitim stiline göre puan ortalamaları ve standart sapmaları tespit edilmiş ve Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 22. Genel olarak ergenlerin Akran İlişkileri Düzeylerinin Yetiştirildiği Eğitim Stiline Göre Dağılımları

Yetiştirildiği eğitim stili	Ortalama	Ss	N
Demokrat	47.342	11.700	155
Otoriter	46.621	11.298	116
İhmalkar(Permissive)	52.897	17.753	29

Tablo 21’de görüldüğü üzere ihmalkar stilde yetişen genel olarak ergenlerin akran ilişkileri düzeyi diğer stillerden görece daha yüksektir. Elde edilen bu bulgulardan gözlenen akran ilişkileri düzeylerinin yetiştirildiği eğitim stiline göre değişimini

tespit etmek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizine ilişkin sonuçlar Tablo 22 'de gösterilmiştir.

Tablo 23. Genel olarak ergenlerin Yetiştirildiği Eğitim Stiline Göre Akran İlişkileri Düzeylerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	η^2
Yetiştirildiği eğitim stili	935.123	2	467.561	3.115	0.046	0.021
Sabit	44.584.877	297	150.117			

Tablo 22'de yer alan bulgulara göre yetiştirildiği eğitim stiline göre akran ilişkileri düzeyine ilişkin gruplar arasında önemli farklılık olduğu belirlenmiştir. Farkın kaynağı için Tukey testi sonuçlarına bakılmıştır. Varyans analizi sonuçları anlamlı çıkmasına rağmen Tukey sonuçlarına göre bir farklılığa ulaşılamamıştır. Bunun sebebi olarak bu testin oldukça tutucu ve ortalama alpha değerini kontrol etme gücünün yüksek olması olarak görülmektedir.

4.13. Genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin yetiştirildiği eğitim stiline göre incelenmesine ilişkin bulgular

Genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin yetiştirildiği eğitim stiline göre değişimini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda genel olarak ergenlerin akran sapması düzeylerinin yetiştirildiği eğitim stiline göre incelenmesine yönelik puan ortalamaları ve standart sapmaları tespit edilmiş ve Tablo 23'da gösterilmiştir.

Tablo 24. Genel olarak ergenlerin Akran Sapması Yetiştirildiği Eğitim Stiline Göre Dağılımları

Yetiştirildiği eğitim stili	Ortalama	Ss	N
Demokrat	1.298	0.129	155
Otoriter	1.311	0.123	116
İhmalkar(Permissive)	1.354	0.172	29

Tabloda görüldüğü üzere ihmalkar ve otoriter olan stilde yetişen genel olarak ergenlerin puanları demokrat olanlardan göre daha yüksektir. Elde edilen bu bulguların anlamlı bir şekilde değişip değişmediğini tespit etmek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizine ilişkin sonuçlar Tablo 24'de gösterilmiştir.

Tablo 25. Genel olarak ergenlerin yetiştirildiği Eğitim Stiline Göre Akran Sapma Düzeylerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	η^2
Yetiştirildiği eğitim stili	0.077	2	0.039	2.231	0.109	0.015
Sabit	5.146	297	0.017			

Tablo 24’da yer alan bulgulara göre yetiştirildiği eğitim stiline göre akran sapma düzeylerine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

4.14.Ergenlerin Akran Sapması Düzeylerinin Yormayıcılarına İlişkin Bulgular

Çalışmada ergenlerin akran sapması düzeylerinin onların akran ilişkilerinin alt boyutları olan güven, sadakat, bağlılık ve özdeşim, kendini açma, cinsiyetleri ve ebeveynlerinin medeni durumu tarafından anlamlı bir şekilde yordanıp yordanmadığını belirlenmesi hedeflenmiştir. Analize geçmeden önce değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkilere ilişkin pearsonkorelasyon katsayıları tablo 25’de gösterilmiştir.

Tablo 25’de görüldüğü üzere, ergenlerin akran sapması düzeyleri ile onların bağlılık puanları arasında pozitif yönde ($r = .13$, $p < .05$) ilişki bulunurken benzer şekilde güven ve özdeşim ile de pozitif yönde ($r = .14$, $p < .05$) bir ilişki bulunmaktadır. Sadakat ile akran sapması arasında ise negatif yönde ($r = -.29$, $p < .001$) bir ilişki bulunmaktadır. Diğer yandan kendi açma ile akran sapma davranışı arasında herhangi bir ilişki tespit edilmemiştir.

Tablo 26..Ergenlerin Akran Sapması Düzeyleri İle Bağlılık, Güven-Özdeşim, Kendini Açma Ve Sadakat Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	Akran Sapması	Bağlılık	Güven ve Özdeşim	Kendini Açma	Sadakat
Akran Sapması	—				
Bağlılık	.131*	—			
Güven ve Özdeşim	.140*	.528***	—		
Kendini Açma	-.103	.356***	.442***	—	
Sadakat	-.291***	.159**	.251***	.279***	—

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında çalışmada aralarındaki ilişkiler araştırılan tüm değişkenler arasında orta ve küçük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir. Çoklu bağlantı probleminin tespiti için, değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları incelendiğinde katsayıların .80 altında olduğu yani böyle bir problemin olmadığı gözlenmektedir. Değişkenler arasında değişkenler incelendikten sonra çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. Çalışmada cinsiyet ve ebeveyn medeni durumu eş uyumu dımy değişken olarak kodlanmıştır. Regresyon analizi yapılmadan önce ergenlerdeverilerin dağılımı incelenmiş. Çoklu bağlantı probleminin tespiti için, değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları, bağımsız değişkenler için VIF ve tolerans değerleri incelenmiş, otokorelasyon sorununun tespit etmek için Durbin-Watson Testi incelenmiştir. Durbin-Watson Testi sonucu 1.81 olarak tespit edilmiş değişkenler arasında otokorelasyon olmadığı söylenebilir (Field,2013). Çalışmada Tolerans ve VIF değerlerinin değişkenler için sırasıyla sadakat, güven,bağlılık ve özdeşim, kendini açma için değerle incelenmiş ve bu değerlerin beklenen aralıklarda olduğu görülmüştür. Ayrıca saçılma diyagramları incelenmiş ve ergenlerin akran sapması davranışı ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal yönde olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin akran sapması düzeylerinin onların sadakat, güven, bağlılık ve özdeşim, kendini açma cinsiyetleri ve ebeveynlerinin medeni durumu tarafından yordanıp yordanmadığını tespit etmek için çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Buna göre yapılan regresyon analizdeki sonuçlar tablo 26'da gösterilmiştir.

Tablo 27. Ergenlerin Akran Sapması Düzeylerinin Yordayıcılarına İlişkin Regresyon Analizi

Model	Yordayıcı değişkenler	B	Std. Hata	BBeta (β)	t	p	R	R ²	ΔR^2	F
	Sabit	1.38	.033		41.50	.001				
	Bağlılık	.002	.001	.081	1.24	.214				
	Güven ve Özdeşim	.008	.002	.254	3.71	.001				
	Kendini Açma	-.006	.002	-.176	-2.75	.006	.427	.183	.165	10.49***
	Sadakat	-.013	.002	-.298	-5.17	.001				
	Ebeveyn medeni durumu	.033	.013	.136	2.47	.014				
	Cinsiyet	.023	.014	.095	1.69	.092				

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Ergenlerin akran sapması düzeylerinin onların kendini açma, bağlılık, sadakat, güven ve özdeşim, cinsiyetleri ve ebeveynlerinin medeni durumu tarafından yordanıp yordanmadığını belirlemek yordanıp yordanmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre genel modelin anlamlı olduğu görülmektedir ($F=(282, 6)= 10.49, p =.001, R^2=.18$). Buna göre ergenlerin akran sapması düzeyleri onların güven ve özdeşim, kendini açma, sadakat ve ebeveynlerinin medeni durumu (boşanmış olması) tarafından anlamlı bir şekilde yordanmaktadır. Değişkenlerin katkıları göz önünde bulundurulduğunda güven ve özdeşim ergenlerin akran sapmasını pozitif yönde ($\beta= 0.25, t (282) =3.7 p= 0.001$), kendini açma negatif yönde ($\beta=- 0.18, t (282) =-2.7 p= 0.006$), sadakat yinede benzer şekilde negatif yönde ($\beta= -0.30, t (282) =-5.2 p= 0.001$ son olarak ebeveynlerinin medeni durumu (boşanmış olması) akran sapma davranışını pozitif yönde ($\beta= 0.14, t (282) =2.5, p= 0.014$). Diğer bağımsız değişkenler olan ilişki bağlılık ve cinsiyetin herhangi bir katkısı olmadığı tespit edilmiştir. Modelde yer alan güven ve özdeşim, kendini açma, sadakat ve ebeveynlerinin medeni durumu (boşanmış olması) ergenlerin akran sapması davranışının % 17'sini açıklama gücüne sahip olduğu görülmektedir. Sonuç olarak ergenlerin akran sapması davranışı güven ve özdeşim ile pozitif ilişkilidir. Akran ilişkilerinde güven ve özdeşim arttıkça akran sapma davranışıda artmaktadır. Akran sapma davranışı ile kendini açma ve sadakat negatif ilişkilidir. Buna göre kendini açma ve sadakat arttıkça sapma davranışı düşmektedir. Son olarak akran sapma davranışı ve ebeveynlerin boşanmış olması pozitif ilişkilidir. Buna göre anne babası boşanmış ergenlerin akran sapma davranışı göstermeleri boşanmamışlara göre daha yükselmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Ebeveynleri boşanmış ve boşanmamış aileye sahip ergenlerin akran ilişkileri düzeyi ve akran sapması düzeylerinin puanlarının farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amaçlanmış anne babası boşanmış ve boşanmamış ergenleri akran ilişki düzeyleri arasında herhangi bir farklılaşma görülmemiştir. Ebeveynleri boşanmış ve boşanmamış ergenlerin akran ilişki düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda boşanmış anne babaya sahip ergenlerin anne babası boşanmamış ergenlere göre daha fazla sapma davranışı gösterdiği söylenebilir.

Çalışmada, ergenlerin akran ilişkileri düzeyi ve akran sapması düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amaçlanmıştır cinsiyete göre ergenleri akran ilişki düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı, benzer şekilde ergenlerin akran sapma davranışlarında da yine cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma olduğunu göstermemektedir.

Ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin yaşa göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amaçlanmış ve ergenlerin yaşa göre akran ilişkileri düzeyine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Ergenlerin akran sapması düzeylerinin yaşa göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amaçlanmış ve ergenlerin yaşa göre akran sapma düzeylerine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

Ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin kardeş sayısına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amaçlanmış ve ergenlerin kardeş sayısına göre akran ilişkileri düzeyine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Kardeş sayısının ergenlerin akran sapması düzeylerine göre farklılaşma olup olmadığını belirlemek amaçlanmış ve ergenlerin kardeş sayısına göre akran sapma düzeylerine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

Ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin anne eğitim durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amaçlanmış ve ergenlerin anne eğitim durumuna göre akran ilişkileri düzeyine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Ergenlerin akran sapması düzeylerinin anne eğitim durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amaçlanmış ve ergenlerin anne eğitim

durumuna göre akran sapma düzeylerine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

Baba eğitim durumuna göre ergenlerin akran ilişkilerinin farklılaşma olup olmadığını tespit etmek amaçlanmış ve baba eğitim durumunun akran ilişkileri düzeylerine göre gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Baba eğitim durumuna göre ergenlerin akran sapmasının farklılaşma olup olmadığını tespit etmek amaçlanmış ve baba eğitim durumunun akran sapma düzeylerine göre gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir.

Ergenlerin akran ilişkileri düzeylerinin yetiştirildiği eğitim stiline göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amaçlanmış ve sonuçlarına göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ergenlerin akran sapması düzeylerinin yetiştirildiği eğitim stiline göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amaçlanmış ve yetiştirildiği eğitim stiline göre akran sapma düzeylerine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

Ergenlerin akran sapması düzeylerinin onların sadakat, bağlılık, kendini açma, güven ve özdeşim, cinsiyetleri ve ebeveynlerinin medeni durumu tarafından yordanıp yordanmadığını belirlemek amaçlanmış sonuç olarak, ergenlerin akran sapması davranışı güven ve özdeşim ile pozitif ilişkilidir. Akran ilişkilerinde güven ve özdeşim arttıkça akran sapma davranışı da artmaktadır. Akran sapma davranışı ile kendini açma ve sadakat negatif ilişkilidir. Buna göre kendini açma ve sadakat arttıkça sapma davranışı düşmektedir. Son olarak akran sapma davranışı ve ebeveynlerin boşanmış olması pozitif ilişkilidir. Buna göre anne babası boşanmış ergenlerin akran sapma davranışı göstermeleri boşanmamışlara göre daha yükselmektedir.

Benedek ve Brown (1997) yaptıkları çalışmada ebeveyn boşanmasının ergenlerin akademik başarısını düşürdüğü, motivasyonu azaldığı, devamsızlık sorunu yaşadığı akranları ile ilişkilerinin bozulduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ebeveynleri boşanmış ergenlik döneminde ki çocuklarda madde kullanımı problemleri ortaya çıktığından boşanmanın olumsuz sonuçlar ortaya çıkardığı görüşleri vardır (Doherty ve Needle 1991).

Riggio (2004: 99-114), 566 genç yetişkin; 410 ebeveynleri boşanmamış ve 165 ebeveynleri boşanmış üzerinde yapmış olduğu çalışmada boşanma ve aile içi

çatışmaların uzun dönem içerisindeki olumsuz etkilerini incelemiştir. Anne babası boşanmış bireylerin, anne babası boşanmamış bireylere göre anneleri ile ilişkilerinin daha olumlu olduğu, anne babası boşanmış çocukların, anne babası boşanmamış çocuklara göre baba ile olan ilişkilerinin daha kopuk olduğu sonucu bulunmuştur.

Jacobson (1978: 341-360) anne ve babası on iki aydır ayrılmış veya boşanmış 3-6 yaş ile 7-13 yaş arası iki farklı gruptaki 51 çocukla, evliliğin sonlanması ve boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Çocukların uyumu “Louisville Davranış Kontrol listesi” ile ölçülürken; çocukların ebeveynleriyle geçirdikleri zaman ile birlikte yaptıkları etkinlik türü araştırmacı tarafından geliştirilen bir araçla ölçülmüştür. Yapılan analizlerde evlilik sürecindeki ebeveyn-çocuk ilişkileriyle kıyaslandığında, ayrılık/boşanma sonrasında çocukların ebeveynlerden biriyle veya her iki ebeveynle geçirdikleri zaman ile birlikte yaptıkları etkinlik sayılarında azalma olduğu bulunmuştur. Çocukların babayla geçirdikleri zaman azaldıkça uyumsuz davranışlarının da arttığı sonucuna varılmıştır.

Rana ve Malthorta (2005: 61-74), çocukların saldırgan eğilimleri üzerinde ailesel faktörlerin etkisine baktıkları çalışmalarında 15-18 yaş arasında değişen, 100 kız ve 100 ergenle yaptıkları çalışmalarında, Doğrudan ve Dolaylı Saldırganlık Ölçme aracını ve Aile Çevresi Ölçme Aracını kullanmışlardır. Aile çevresi ölçme aracının üç alt boyutu vardır: ilişki boyutu (tutarlılık, dışavurumculuk, çatışma), kişisel gelişim (bağımsızlık, başarıya uyum, zihinsel-kültürel uyum, ahlaki ve dinsel vurgulamalar) ve sistemin sürdürülmesine ilişkin boyutlardır. Buna göre çocukların saldırgan davranışlarının aile çevresiyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Erkeklerin, kızlara göre fiziksel, sözel ve dolaylı saldırganlıklarının daha fazla olduğu sonucu bulunmuştur. Bu çalışma ailenin ve ailede yaşanan özel durumların çocuğun yaşamında önem arz ettiğini ve farklı durumlarda da yaşanmasına neden olduğunu ortaya koymuştur.

Anthony ve diğerleri (2005:133-154) ebeveynlerin stres durumlarının çocukların olumsuz davranışlar göstermesine neden olduğunu belirtmektedir. Boşanma sonrasında eğitilmiş annelerden birinin erkek çocuğu şiddet eğilimli davranışlar göstermiştir. Babasıyla sıklıkla görüşen bu çocuğun, boşanma öncesinde okul öncesi eğitime devam etmiş olsa bile, durumdan etkilendiği görüşüne varılmıştır. Bunun yanında, ataerkil toplumlarda ve ülkemizde babaya yüklenen, hane içinde disiplin kurucu, otoriter kişi olma (Kandiyoti, 2013) rolünün de, babayla görüşmelerin

azalması ve ayrı evlerde yaşama durumuna göre çocukların kontrolsüz davranışlar sergilemelerine neden olduğu düşünülmektedir. Babanın olmadığı ya da baba yokluğunun yaşandığı evlerde, kız çocuklarının daha fazla kısıtlayıcı anne tutumlarıyla karşılaşması, erkek çocuklarının ise buna maruz kalmaması (Coletta, 1979), toplumda babanın rollerini devam ettirecek kişiler olarak erkek çocuklarının görülmesi, bu nedenle olumsuz davranışlarının daha hoş görülerek çocuk üzerinde baskı kurmaktan kaçınıldığı için söylenebilir.

Kabaoğlu'da (2011) boşanma sürecinde yaşadıkları stres durumlarına bağlı olarak, ebeveynlerin çocuklarına karşı gösterdikleri reddedici tutumların, çocukların olumsuz davranışlar geliştirmelerine neden olacağına vurgu yapmıştır.

Boşanmış ailenin çocukların da sosyal becerilerinin akranları tarafından kabul edilmelerini etkilediği, erkek çocuklarının bu süreçte olumsuz davranışlarının daha fazla olduğu ve akranlarına sözel ve fiziksel şiddet uyguladıkları görülmüştür. Kız çocuklarının ise daha çok pasif ve uyumluluk davranışlar sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır.(Şahin, 2015).

Ebeveyn boşanması yaşamamış ve ebeveynleri boşanmamış çocukların karşılaştırıldığı çalışmalarda saldırganlık, öfke gibi davranışlar sergileme ve depresyon, suça yönelme düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Elmacı, 2001; Güleç, 2002; Akduman, 2007; Kuyucu, 2007:156-161).

Olmuş (2001), ergenlerin aile içi psikolojik örüntülere göre sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzları üzerine çalışma yapmış. Aileyle paylaştığı ortamı birlik ve beraberliğin hakim olduğu bir ortam olarak gören bireylerin duygu ve düşüncelerini daha sağlıklı bir şekilde ilettikleri, öfke düzeylerinin daha düşük olduğu, saldırgan ve öfkeli davranışlarda bulunmadıkları tepsi edilmiştir.

Yapılan bir çalışma sonucunda boşanma sonucunda parçalanmış aileye sahip ergenlerin ruhsal uyumsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu çocuklarını üçte biri önemli ruhsal problemler geçirdikleri saptanmıştır. Okula devamsızlık, ruhsal çökkünlük gibi çeşitli davranışsal bozukluklar en sık görülen uyumsuzluklardır (Yörükoğlu, 1984).

Kunz'un (2001),ebeveynleri boşanmamış çocukların kişiler arası ilişkileri incelendiği çalışmada53 araştırma üzerine meta-analiz çalışması gerçekleştirmiştir. Büyük yaştaki çocukların küçük yaştaki çocuklara oranla anne ile daha nitelikli ilişkileri

olduğu bulunmuştur. Ayrıca ebeveyn boşanmasının çocukların kişiler arası ilişkileri üzerinde olumsuz etkisi olduğu sonucu görülmüştür. Çocukların gelişim alanlarının tümünde ve sosyalleşmesinde tek ebeveyn yerine iki ebeveyninin daha etkili olduğu ve tercih edildiğini göstermektedir. Bu nedenle çiftler boşansa çocuk tek ebeveynle kalsa bile çocuk diğer ebeveynle olan ilişkisini devam ettirmesi veya sürdürmesi etkili olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuk evlerin de yaşayan çocuklar ile anne babası ile birlikte yaşayan çocukların sosyal davranışlarının karşılaştırıldığı çalışmada sosyal davranış ölçeğinin alt boyutları olan açık fiziksel davranış, ilişkisel saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve depresif duygulanım ile ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların yaşadıkları çevrenin en fazla açık fiziksel saldırganlık davranışı üzerinde etkili olduğu ve en az depresif duygulanım üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir. Çocuk evlerinde yaşayan çocuklar ile anne babası ile birlikte yaşayan çocukların akran ilişkilerinin karşılaştırılmasında çocuk davranış ölçeğinin alt boyutları olan saldırganlık, asosyal davranış, dışlanma, korkulu kaygılı, başkalarına yardımını amaçlayan sosyal ve aşırı hareketli davranışlar ile ilişkilerinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların aile ve çocuk evinde yaşamaları en çok dışlanma ile ilişkili olduğu daha sonra sırayla saldırganlık, korkulu kaygılı, asosyal, aşırı hareketli ve başkalarının yardımını amaçlayan sosyal davranışlar ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucu özetle çocukların çocuk evinde yaşamaları ile aile ile yaşamaları durumu akran ilişkilerinin tamamında anlamlı bir değişim olduğu belirlenmiştir (Gür, 2016).

Yapılan bir çalışma sonucunda boşanmış aileye sahip lise öğrencileri ile tam aileye sahip lise öğrencilerinin akran ilişkileri bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma, sadakat alt boyutlarına göre farklılık olmadığı belirtilmiştir. Ebeveynleri boşanmış lise öğrencilerinin akranlarla bağlılık ilişkileri bağlılık, güven ve özdeşim alt boyutlarına göre farklılaşmalarına cinsiyetin etkisi olmadığı fakat kendini açma, sadakat alt boyutlarına göre farklılaşma durumlarına cinsiyetin etkisi olduğu belirtilmiştir (Arslan, 2018).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde yapılan araştırma sonucundan elde edilen bulgular ışığında genel sonuçlar yer almaktadır. Gerçekleştirilen çalışma sonucunda elde edilen bulgular aşağıda belirtildiği şekilde özetlenmiştir.

SONUÇ

Yapılan araştırma sonucunda genel olarak akran ilişkileri düzeyi üzerinde anne baba boşanmasının etkisi olmadığı fakat bu durum dışında akran sapmasında farklılaşma olduğu görülmüştür.

Cinsiyet faktörü boşanmış ve boşanmamış aileye sahip ergenlerin akran ilişkilerinin ve akran sapmasının üzerinde önemli bir farklılaşma oluşturmadığı görülmektedir.

Yaş değişkeninin anne baba boşanması boşanmış ve boşanmamış ergenlerin akran ilişkileri ve akran sapması üzerinde farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Kardeş sayısının anne babası boşanmış ve boşanmamış ailede ki ergenlerin akran ilişkileri ve akran sapmasına etkisi görülmemiştir.

Anne eğitim durumu anne babası boşanmış ve boşanmamış ailede ki ergenlerin akran ilişkileri ve akran sapması üzerinde etkisi olmadığı görülmüştür.

Baba eğitim durumu anne babası boşanmış ve boşanmamış ailede ki ergenlerin akran ilişkileri ve akran sapmasına etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Eğitim stili anne babası boşanmış ve boşanmamış ailede ki ergenlerin akran ilişkileri ve akran sapmasına önemli düzeyde etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak yapılan çalışma ve literatür araştırmaları sonucu gösteriyor ki boşanma olayının gerçekleşmesi akran ilişkileri üzerinde etkisi çalışmalarda farklılık gösterse de akran sapması üzerinde anne babanın boşanması etkiye sahiptir.

ÖNERİLER

Bu bölümde yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurularak önerilerde bulunulmuştur. Yapılan öneriler ilk önce uygulayıcılara göre daha sonra araştırmacılara göre öneriler şeklinde sunulmuştur.

Uygulayıcılar İçin Öneriler

- 1.Okul psikolojik danışmanları öncelikle okullarında ki boşanmış aileye sahip öğrencileri tespit etmeli daha sonrasında bu öğrenciler problem yaşamadan önleyici destek çalışmalarını yürütmelidir.
- 2.Okullarda anne-babası boşanmış ergenlerin boşanma öncesi ve sonrası sürecine uyumları aşamasında doğru anne-baba tutumları ve sağlıklı anne-baba-çocuk ilişkisi hakkında velileri daha fazla bilgilendirecek, öğrencilerin bu süreçte olumsuz etkilenmesini en aza indirgenmesini sağlayacak veli ve öğrenciler için grup çalışmaları düzenlenebilir.
3. Boşanmış aile çocukları ile gerek okullarda gerekse toplumda yapılan çalışmalarda babalara yönelik çalışmalara da ağırlık verilmelidir. Boşanmış da olsa babaların çocuğun eğitim-öğretimi başta olmak üzere yaşamının diğer birçok yönünde daha aktif hale getirilmesi çalışmaları yoğunlaştırılmalıdır. Okullarda annelere verilen eğitimlerin yanında babalara verilecek eğitimler de planlanabilir.
- 4.Okullardaki rehberlik servisleri aracılığıyla, boşanma konusunda bilgilendirmelerin, çocukların gelişimleri ve boşanmada yaşayacağı güçlüklerle ilgili bilgilendirilmeleri sağlanabilir.
- 5.Boşanmış ailelerle kurulacak ilişkiler konusunda öğretmenlerin eğitilmesi, rehberlik yapabilmeleri ve ebeveynleri doğru yerlere yönlendirme yapabilmeleri için uygun iletişim kaynaklarına ulaşmaları konusunda bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

Araştırmacılar İçin Öneriler

- 1.Literatür incelendiğinde yalnızca anne-babası boşanmış çocuklar ile yapılan çalışmaların sınırlı olduğu, boşanmış anne-babaya sahip öğrencilerin genellikle parçalanmış aile başlığı altında incelendiği görülmüştür. Yalnızca anne-babası boşanmış çocuklar ile boşanma sonrası süreçlere ağırlık verilerek, daha geniş çalışma grupları üzerinde yapılacak araştırmalar, alana bu konuda katkı sağlayabilir.

2.Araştırma ergenlik döneminde olan öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Aynı çalışma farklı gelişim dönemlerindeki öğrenciler üzerinde yapılarak gelişimine psikolojisine katkı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Y. (2010). *Sosyal bilimlerde SPSS uygulamaları: Sık kullanılan istatistiksel analizler ve açıklamalı SPSS çözümleri*. İdeal Kültür Yayıncılık.
- Akduman, G., Akduman B. ve Cantürk, G. (2007). “*Ergen Suçluluğunda Bazı Kişisel ve Ailesel Özelliklerin İncelenmesi*”, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Çocuk İstismarı Araştırma Birimi, Türk Pediatri Arşivi, 42 (4): 156-161.
- Akıntürk, Y. (2003). *Türk Medeni Hukuku, Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*. 8. Basım, Cilt 2, s. 231; İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Aksoy, A.B. ve Temel, F. (2016) *Ergen ve Gelişimi Yetişkinliğe İlk Adım*. 3.Basım, Ankara: Nobel Yayın
- Aktaş, Özgül (2011). *Boşanma Nedenleri ve Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akyüz, E. (1978). Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1): 1-6.
- Alkış, L. (2016) *Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerde Denetim Odağı ve Öfke İfade Tarzlarının Karşılaştırılması*.(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Amato, P.R. ve Keith, B. (1991). “Parental Divorce and Adult Well-Being: A MetaAnalysis”, *Journal of Marriage and the Family*, 53: 43-58.
- Amato, P. R.,Loomis, L.S. & Booth, A. (1995). “Parental Divorce, Marital Conflict, and Offspring Well-being During Early Adulthood”, *Social Forces*, 73 (3): 895-915.
- Anthony, L. G., Anthony, B. J., Glanville, D. N., Naiman, D. Q., Waanders, C. & Shaffer, S. (2005). The relationship between parenting stres, parenting

behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant and Child Development*. 14: 133-154.

Arıkan, Ç. (1996). *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Araştırma Kurumu Yayınları.

Arslan S.(2018). *Boşanmanın lise öğrencileri üzerindeki etkisinin okul sosyal hizmeti bakış açısıyla incelenmesi: Sincan ilçesi örneği*.(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bayhan, P.,& Işıtan, S. (2010). Ergenlik Döneminde İlişkiler: Akran ve Romantikİlişkilere Genel Bakış. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(20).

Benedek, E. ve Brown, C. (1997). *Boşanma ve Çocuğunuz* (Çev. S. Katlan), HYB Yayıncılık,Ankara.

Bilen, M. (1978). *Ailede Sağlıklı İlişkiler*, Ankara:Mars Matbaası

Buhrmester, D.,& Furman, W. (1987). The development of companionship andintimacy. *Child Development*, 58: 1101-1113.

Bulut, I. (1983). Parçalanmış aileden gelen çocukların davranış özellikleri hakkında bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, 1(2-3): 79-110.

Büyükaşahin, G. (2009). *Boşanmış ve boşanmamış (tam) ailelerden gelen 11-13 yaş arası çocukların anne baba tutumlarını algılama biçimlerinin sosyal uyum düzeyleri ile ilişkisi*.(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. 2nd.

Cüceloğlu, D. (1996). *İçimizdeki Biz*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Çelikoğlu, C. (1997). *Boşanmanın Çocukların Benlik Saygısına Etkisinin İncelenmesi*.(Yayımlanmış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Derman, O. (2008). Ergenlerde Psikososyal Gelişim. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi *Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi*, 63: 19-21. İstanbul.

- Dingiltepe, T. (2009). *Parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin yaşam doyumu düzeyleri ile yaşam kalite düzeylerinin karşılaştırılması*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Doherty W.J., Needle R.H. (1991). "Psychological adjustment and substance use among adolescents before and after a parental divorce" *Child Development*, Wiley Online Library.
- Dural M., Ögüz T., Gümüş A., (2019). *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, 3, İstanbul: Filiz Kitapevi
- Dusek, I.B. (1987). *Adolescent Development Behavior*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Ekşi, H. (2013). *Değerler Eğitimi Öğretmen Kitabı*, Dostluk Yayınevi, İstanbul.
- Elmacı, F. (2001). *Parçalanmış ve Bütünlüğünü Koruyan Aileye Sahip Ergenlerin Depresyon ve Uyum Düzeylerinde Sosyal Desteğin Rolü*, (Yayınlanmamış Yüksek Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Emery, R. (2013). *Evlilik, Boşanma ve Çocukların Uyumunu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları:75.
- Erdoğan, S., H. Bekir, S. Şanlı (2005). Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Ekonomik, Sosyal, Kültürel Uyum Sorunlarını Etkileyen Bazı Etmenler, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16:1-13
- Erwin, P. (2000). *Çocuklukta ve ergenlikte arkadaşlık*. (O. Akınhay, Cev). İstanbul: Alfa.
- George, D., & Mallery, P. (2016). *IBM SPSS Statistics 23 step by step: A simple guide and reference*. Routledge.
- Gladdings, S.T. (2002). *Family Therapy-History, Theory and Practice*. Ohio: Merrill Prentice Hall.
- Gülay, H. (2010). *Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları: 160-164.

- Güleç, Y. (2002). *Ergenlerin Öfke Yaşantıları, Benlik Alguları ve Akademik Başarı İlişkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güler Yıldız, T. (2014). *Ailenin Tanımı, Tarihsel Gelişimi ve Aile Çeşitleri, Anne Baba Eğitimi*. (Edt. T. Güler Yıldız). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gür A. (2016). *Çocuk evlerinde yaşayan çocuklar ile ailesiyle birlikte yaşayan çocukların akran ilişkileriyle sosyal davranışlarının incelenmesi*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Haavisto, A. (2004). "Factors Associated With Depressive Symptoms Among 18 Year Old Boys: A Prospective 10 Year Follow-Up Study", *Journal of Affective Disorders*,83(2-3): 143-154.
- Hamama, L.,& Ronen-Shenhav, A. (2012). Self-Control, Social Support, and Aggression Among Adolescents In Divorced and Two-Parent families. *Children and Youth Services Review*, 34(5): 1042-1049.
- Herzog, E. and Sudia, C.E.(1968). "Fatherless Homes (A review of research)" *Children*, 15(5): 177-182
- Hetherington, E.M. (1966). " Effecta of paternal absence on sez-typed Behaviors in Negro and white preadolescent males" *Journal of personality and Social Psychology*, 4: 87-91
- , E.M. (1979). Divorce: a child's perspective. *American Psychologist*,34:851-858.
- HinesIII, & Mack, T. (2007). Adolescent Adjustment to the Middle School Transition:The Intersection of Divorce and Gender In Review. *RMLE Online*, 31(2), 1-15.
- Huck, S. W. (2012). *Reading statistics and research . Boston, Massachusetts: Pearson Education.*"
- Jacobson, D. S. (1978). The Impact of Marital Separation/Divorce on Children: I. Parent-Child Separation and Child Adjustment. *Journal of Divorce*, 1(4): 341- 360

- Kabaoğlu, F. (2011). *Anne ve babası evli ve boşanma sürecinde olan çocuk ve ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları kabul ya da red düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler bacılar yurttaşlar*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Kaner, S. (1998). Akran İlişkileri Ölçeği ve Akran Sapması Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 33(1-2): 67-75.
- (2000). Akran İlişkileri Ölçeği ile Akran Sapması Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 33(1-2): 28-36.
- Karakuş, S. (2003). *Ana Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocukların Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi Ve Okul Başarısına Yansımaları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 12.
- Keskin, I. (2007). *Boşanmanın sosyolojik ve psikolojik nedenleri ve boşanmanın ortaya çıkardığı sonuçlar (niğde ili örneği)*.(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü:14.
- Kırcaoğlu, D. (2012). *Çocukla birlikte büyüme*. İstanbul: H2O Yayıncılık.
- King, V. (2002). “Parental Divorce and Interpersonal Trust in Adult Offspring”, *Journal of Marriage and Family*, 64 (3): 642-656.
- Kochenderfer- Ladd, B. (2004). *Peer victimization: The role of emotions in adaptive*
- Kulaksızoğlu, A. (1990). Gençlik Çağı ve Ülkemizde Gençlik Sorunları, M.Ü. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* I:133-144.
- (2004). *Ergenlik Psikolojisi* (6.Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuyucu, Y. (1999). *Anne babaları boşanmış ve birlikte yaşayan lise öğrencilerinin uyum sorunlarının karşılaştırılması üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kuyucu, Y. (2007). *Boşanmış Ailede Yetişen Ergenlerin Bilişsel Çarpıtmalarıyla Benlik Değeri Arasındaki İlişki*, (Yayımlanmış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- Lamanna, M. A., & Riedmann, A. (2009). *Marriages & families making choices in a diverse society*. Canada: Thomson Wadsworth.
- MacKinnon-Evans, K. L. (1999). *The development and program evaluation of the preschool-children of divorce intervention*. Doctor of Psychology. State University of New York, Albany.
- Maier, E. H. ve Lachman M. E. (2000). "Consequences Of Early Parental Loss And Separation For Health And Well-Being In Midlife", *International Journal Of Behavioral Development*, 24, (2) 7, 183.
- Morgan, C.T. (1998). *Psikolojiye Giriş*. (Çev. S. Karakaş), Hacettepe Yayınları, Ankara.
- Nazlı, S. (2003). *Aile Danışmanlığı* (2.Baskı), Ankara: Nobel.
- Neighbors, B., Forehand R. and Armistead L. (1992), "Is Parental Divorce a Critical Stressor for Young Adolescents? Grade Point Average as a Case in Point", *Adolescence*, 27: 0001-8449.
- Olmuş, G. Ö. (2001). *Ergenlerin, aile içi psikolojik örüntülere göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Öngider, N. (2013). *Anne baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki*. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5 (4): 420-440.
- Özbay, H ve Öztürk, E. (1992). *Gençlik*. İstanbul: İletişim Yayıncılık A.Ş.
- Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: PDREM Yayınları.
- (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: Pdrem Yayınları.
- (2014). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: NOBEL Yayınları
- Özkan, Z. (2004). *NLP Teknikleriyle Aile Sorunlarına Çözüm Önerileri*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Öztürk, S. (2006). *Anne-babası boşanmış 9-13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne-babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri ilişkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Pırtık, Ş. (2013). *Boşanmış ve tam aileden gelen okul öncesi çocukların sosyal beceri ve akran tepkilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya
- Rana, M.,& Malhotra, D. (2005). Family environment as a predictor of aggressive behavior. *Studia Psychologica*, 47(1): 61-74.
- Riggio, H. R. (2004). “Parental Marital Conflict and Divorce, Parent-Child Relationships, Social Support, and Relationship Anxiety in Young Adulthood”, *Personal Relationships*, 11: 99-114.
- Santrock, J. W. (1970). Patetnal absence, sex typing and identificiation. *Developmental Pyschology*, 2(2), 264-272
- .(1972). Relation of type and onset of father absence to cognitive development. *Child Development*, 43,455-469
- Staton, F.T. (1962). Dynamics of Adolescent Adjustment. *Nem York: The McMillian Company*:49.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik* (Çevirenler F. Çok, H. Ercan, M. Artar, E. Uzar, S. A.Sevim, M. Bağlı, A. Aypay, T. Sener, R. Parmaksız, C. Satman, T. Yigit ve E. G.Kapçı). İmge Kitabevi, 634 s., Ankara.
- Şahin S. (2015). Boşanmış ailelerden gelen okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerileri ve akran ilişkilerinin incelemesi. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Şirvanlı Özen, D. (1998). *Eşler arası çatışma ve boşanmanın farklı yaş ve cinsiyetteki çocukların davranış ve uyum problemleri ile algıladıkları sosyal destek üzerindeki rolü*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tabachnick, B. G.,& Fidell, L. S. (2007). *Experimental designs using ANOVA*. Belmont, CA: Duxbury.
- Taş, B. (2017). Short and Long-Term Negative Effects of Parental Divorce on Children, *Researches On Science And Art in 21 St Century Turkey Editors*, Chapter 310, ISBN 978-605-288-062- 3

- Taş, B., & Balay, M. E. (2017). Review of the opinions of college students who are raised in divorced and intact families on starting a family. *International Journal of Educational Research and Technology*, 8(2), 01-11.
- Taş, B. (2018). Review on the opinions of college students raised in divorced and intact families in germany regarding starting a family. *European Journal of Science and Technology*, 12, 15-21.
- Tataker T. (2010). Ayrılık Durumunda Çocuğun Psikolojisi ve Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri.
- Thomas, Cindy & Ryan, Marilyn (2008). Women's Perception of the Divorce Experience: A Qualitative Study. *Journal of Divorce & Remarriage*. 49:3-4,s.210-224.
- TÜRK DİL KURUMU (2019)
- TÜRK MEDENİ KANUNU (1929), 161-166
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2019)
- Türkarşlan, N. (2007). Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Başetme Yolları. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*. 11: 100.
- Uluyurt F. (2012). *Bazı değişkenlere göre okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5 –6 yaş grubu çocuklarının akran ilişkileri*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Walden,T.A. (1996). Social Responsivity: Judging Signals of Young Children With and Without Developmental Delays .*Child Development*. pp:2074-2085.
- Wallerstein, J. S., Kelly, J. B. (1980). Effects of divorce on the visiting father-child relationship. *American Journal of Psychiatry*, 137(12): 1534-1539.
- Wallerstein, J. S. (1984). Children of divorce: Preliminary report of a ten-year follow-up of young children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 54(3): 168.
- Weiss, R.S. (1973). *Loneliness: The experience of emotion and social isolation*. MA: MIT Press, Cambridge.

Wolf, A. (1998), *Boşanmanız Şart mıydı?*,(Çev. E. Aksoy), Ankara: Sistem Yayıncılık.

Yavuzer, H. (2000).*Çocuk Psikolojisi*, 19. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul,278.

----- (2001). *Çocuk eğitimi el kitabı*,12.Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi:80.

Yörükoğlu, A. (1988), *Gençlik Çağı*, (5. Baskı), Ankara: İş Bankası Yayınları.

-----, (1993).*Gençlik Çağı*,İstanbul : Özgür Yayınları .

----- (1998).*Çocuk Ruh Sağlığı*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

----- (2003). *Çocuk ruh sağlığı: çocuğun kişilik gelişimi, eğitimi ve ruhsal sorunları*. İstanbul:Özgür Yayınları: 421.

ÖZGEÇMİŞ

1.Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Çağrı TİMUR

Doğum Tarihi: 28.08.1994

Doğum Yeri: İSTANBUL

2.Eğitim Bilgileri

2016- 2019 Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

2012 - 2016 Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

2008 – 2012 Prof.Dr. Sabahattin Zaim Lisesi

3.İş Deneyimi

Kurum: Özel Sefaköy Final Temel Lisesi, İstanbul Pozisyon:Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Kurum: Özel Dilek Ağacı Rrhabilitasyon Merkezi, Pozisyon:Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİMDALI

Sevgili öğrenciler,

Önünüzde bulunan bu çalışma yüksek lisans tez çalışmasıdır. Tez çalışma amacı “Boşanmış ve boşanmamış ailede yetişen ergenlerin akran ilişkileri düzeyinin karşılaştırılması” nı hedeflemektedir.Araştırma sonuçlarının, ergenlik çağındaki gençleri daha iyi anlamada uzmanlara yardımcı olacağına inanılmaktadır. Doldurulan anketler bilimsel çalışmaya katkı amaçlı yapılmakta ve gizlilik çerçevesinde değerlendirilmektedir.Katıldığınız için teşekkür ederim.

Çağrı TİMUR
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1) Cinsiyetiniz:

Erkek ( ) Kız ( )

2) Yaşınız:.....

3) Kaç kardeşiniz:

1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) 5 ( ) 6 ve üzeri ( )

4) Annenizin eğitim durumu nedir?

Okur-yazar değil ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Yüksekokul ( ) Üniversite ( )

5) Babanızın eğitim durumu nedir?

Okur-yazar değil ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Yüksekokul ( )Üniversite ( )

6) Anne babanız boşanmış mı?

Evet ( ) Hayır ( )

7) Anne babanız boşandığında kaç yaşındaydınız?

0-6 ( ) 6-12 ( ) 12-18( )

8) Anne babanız boşandıktan sonra hangi ebeveyniniz ile yaşadınız?

Annemle ( ) Babamla ( ) Başka.....

9) Beraber yaşamadığınız ebeveyniniz ile görüşmeye devam ettiyseniz, ne sıklıkta görüştünüz?

Haftada bir kere ( ) İki haftada bir kere ( ) Ayda bir kere ( ) Üç ayda bir kere ( ) Yılda 1 kere ( ) Hiç ( )

11) Boşanmadan sonra anneniz tekrar evlilik yaptı mı?

Evet ( ) Hayır ( )

12) Boşanmadan sonra babanız tekrar evlilik yaptı mı?

Evet ( ) Hayır ( )

13) Boşanmadan sonra ebeveynlerinizin size karşı tutumlarında bir farklılık algıladınız mı?

- ( ) İkiisi de bana karşı daha ilgili oldu
( ) Bana karşı annem daha ilgili oldu
( ) Babam daha ilgisiz oldu
( ) Bana karşı babam daha ilgili oldu
( ) Annem daha ilgisiz oldu
( ) Her ikisi de bana karşı ilgisiz oldular
( ) Her ikisi de eski tutumlarını sürdürdüler

14) Hangi eğitim stilinde yetiştirildiniz?

Demokrat ( )

Otoriter ( )

İhmalkar (permissive) ( )

İFADELER	HER ZAMAN	SIK SIK	ARASIRA	NADİREN	HİÇBİR ZAMAN
1) Arkadaşlarım beni severler.					
2) İşler yolunda gitmediğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.					
3) Arkadaşlarımı korumak için gerektiğinde yalan söylerim.					
4) Arkadaşlarım düşüncelerimi duymaktan hoşlanırlar.					
5) Arkadaşlarımın başı polisle derde girse , onları korumak için yalan söylerim.					
6) Ailemle ilgili sorunlarımı arkadaşlarımla konuşurum.					
7) Kendimi kötü hissettiğimde arkadaşlarımı aramak beni rahatlatır.					
8) Arkadaşlarıma güvenirim.					
9) Arkadaşlarıma gerçekleri söyleyecek kadar güvenirim.					
10) Arkadaşlarım bana saygı duyarlar.					
11) Arkadaşlarımla birbirimizi çok severiz.					
12) Arkadaşlarım bana ilgi gösterirler.					
13) Arkadaşlarım sorunlarımla ilgilenirler.					
14) Annemin ve babamın, beni anlayıp anlamadıklarını arkadaşlarımla konuşurum.					
15) Sorunlarım olduğunda arkadaşlarım bana yardım ederler.					
16) Arkadaşlarım düşüncelerime önem verirler.					
17) Arkadaşlarım beni bir belaya sürükleseler bile, yine de onlarla olurum.					

18)En iyi arkadaşım gibi olmak isterim.					
---	--	--	--	--	--

Aşağıdaki soruları yakın arkadaşlarınızı düşünerek yanıtlayınız.Yakın arkadaşlarınızın kaçını aşağıdaki davranışları son ay içerisinde göstermektedir?

İFADELER	HİÇBİRİ	BİRKAÇI	YAKLAŞIK YARISI	YARIDAN FAZLASI	ÇOĞU	HEPSİ
1)Okula devamsızlık						
2)Kopya çekmek						
3)Hırsızlık yapmak						
4)Yalan söylemek						
5)Evden kaçmak						
6)Uyuşturucu satmak						
7)Uyuşturucu kullanmak						
8)Okuldaki kuralları sık sık bozmak						
9)Polisle başı derde girmek						
10)Polis tarafından yakalanmak						
11)Öğretmenle kavga etmek						
12)Okuldan kaçmak						
13)İçki içmek						
14)Sigara içmek						

Aşağıdaki soruları yakın arkadaşlarınızı düşünerek yanıtlayınız.

		Hiç	1-2	3-4	5-6	7 ve daha fazla
1.	Haftada kaç öğleden sonrasını arkadaşlarınla geçirirsin?					
2.	Haftada kaç akşamını arkadaşlarınla geçirirsin?					
3.	Hafta sonlarında kaç saatini arkadaşlarınla geçirirsin?					
4.	Arkadaşlarının çoğuyla ne kadar zamandır arkadaşsın?					

